

ATATÜRK VE MİLLİYETÇİLİK

Prof. Dr. TURHAN FEYZİOĞLU

Giriş:

Milliyetçilik, Atatürkçü düşünce sisteminin başlıca ilkelerinden biridir. Öteki **Atatürk** ilkelerinden ayrılamaz.

Millî Mücadele, Türk milliyetçiliğine ve Türk milletinin bağımsız yaşama azmine dayanılarak kazanılmıştır.

Atatürk'ün kurduğu ve genç kuşaklara emanet ettiği Türkiye Cumhuriyetinin Anayasaları milliyetçiliğe önemli bir yer vermiştir. 1924 Anayasasına 1937 yılında yapılan ilâveler sırasında, milliyetçilik, diğer ilkelerle birlikte, devletin temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmiştir¹. Cumhuriyet döneminin öteki Anayasalarında da, milliyetçilik, temel ilke olarak yer almıştır².

Tam anlamıyla inançlı bir milliyetçi olan **Atatürk**, fikir ve devlet adamı olarak, acı günler yaşayan Türk milletini yeniden güven duygusuna kavuşturmuş; Osmanlı devletinin çöküş dönemlerinde bir kısım yarı aydınların yüreğini kaplayan aşağılık duygusunu yok edip bütün millete Türk olmanın mutluluğunu ve gururunu duyurmuş; Türk milliyetçiliğini şahlandırmış ve doğru bir çizgiye yerleştirmiş olan önderdir.

¹ İsmet İnönü ve arkadaşlarının verdiği bir teklifin kabulü suretiyle Şubat 1937'de yapılan bu Anayasa değişikliğini TBMM'de savunan Şükrü Kaya'dır. Atatürk'ün milliyetçilik anlayışının özelliklerini incelerken, Şükrü Kaya'nın bu konuşmasına döneceğiz. Şimdilik milliyetçilik ilkesinin neden Anayasada yer alması gerektiğini Şükrü Kaya'nın şu sözlerle savunduğunu belirtmek istiyoruz:

"Bu milletin, son asırlarda, gerek ekonomik, gerek sosyal hayatta çektiği elemeleri burada tekrarlamak istemem. O son sahnelerin hazin sahnelerini Atatürk'ün nutuklarında açık olarak görmek mümkündür. Eğer tekrar bu acı hatıralara dönülmemek, bu elem verici hayat yaşanmamak... isteniyorsa, Türk milleti, behemahal Türkçü ve millîci olmak lâzımdır". (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 5.2.1937).

² 1982 Anayasası, **Başlangıç**: "Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı... doğrultusunda". Aynı Anayasa, **Madde 2**: "Türkiye Cumhuriyeti... Atatürk milliyetçiliğine bağlı... bir hukuk devletidir". 1961 Anayasası, **Başlangıç**: "Türk Milleti, bütün fertlerini, kaderde kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplayan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, millî birlik ruhu içinde daima yüceltmeği amaç bilen Türk Milliyetçiliğinden hız ve ilham alarak...". 1961 Anayasasının 2. ci maddesi de, Cumhuriyetin niteliklerini sayarken, "millî devlet" niteliğinin yanında, Başlangıçta belirtilen Türk milliyetçiliği ilkesine açıkça atıf yapmıştır.

Atatürk'ün birleştirici, toplayıcı, yüceltici, çağdaş ve medenî milliyetçilik anlayışı, bugün de, millî beraberlik ve bütünlüğümüzü her türlü saldırıya karşı korumak, Atatürkçülüğe aykırı çeşitli totaliter ideolojiler karşısında ve başka milletlerle ilişkilerimizde doğru yolu bulmak için sağlam bir rehberdir.

Hemen belirtelim ki, bazı yabancı dillerden farklı olarak, Türkçemizde "milliyetçilik" sözcüğü daima olumlu bir anlam taşır. Milletini canından aziz bilmek yüce bir duygu, asil bir davranıştır. Milliyetçi olmak, değerler hiyerarşisinde, millet gerçeğine ve milleti oluşturan unsurlara gereken yüksek yeri vermektir. Çağımızın en büyük gerçeklerinden biri olan "millet" gerçeğini reddetmeğe kalkışan, millî bilinci ve beraberliği yok edip onun yerine sadece sınıf bilincini ve sınıf kavgasını geçirmek isteyen, milliyetçiliğin asil anlamını çarpıtıp, bu kelimeye aşırı ve ters anlamlar yüklemeye uğraşanlar vardır. İlerde ayrıntılı şekilde belirteceğimiz gibi, Atatürk'ün temel ilkelerinden biri olan "milliyetçilik", Türk dilinde taşıdığı olumlu ve güzel anlamıyla, "bütün başka milletleri hor görmek, millet bağı dışındaki bütün manevî, ahlakî ve insanî değerleri hiçe saymak, aşırı şovenliğe kapılmak, saldırgan olmak" gibi çarpık yorumlara elverişli değildir.

Milletini sevmek, ailesini sevmek kadar tabii ve asil bir duygudur. Mensup olduğu milletin her alanda yücelmesine, ilerlemesine, güçlenmesine hizmet etmek, hem yurttaşlık, hem insanlık görevidir. Yakın aile mensuplarına karşı sevgi duygusu beslemeyi bilmeyen bir kişinin başkalarına karşı böyle bir duygu besleyebilmesi, kendi milletini sevmeyenin insanlığı sevmesi kolay değildir. **François Coppée**, milliyetçilik konusundaki bir ankete verdiği cevapta şöyle der: "Sokakta rastladığımız ilk çocuğa sorunuz: anasını mı, yoksa komşu kadınları mı daha çok seviyor"³.

Millî Devletlerin Doğuşu:

Batı'da dine dayanan geniş imparatorlukların çözülmesi sonucunda önce ortaya kiralıklar çıkmış; zamanla, bu krallıkların tebaası aynı vatanda

³ **La Revue** adlı derginin düzenlediği bu geniş ankete, yirminci yüzyıl başlarında Avrupa'da ün yapmış yazarlar, düşünürler, bilim adamları, devlet başkanları katılmışlar ve cevapları **Patrie et Humanité** (Vatan ve İnsanlık) başlıklı ilginç bir kitapta toplanmıştır (Edition de la Revue, Paris, 1913). Bu cevapların pek çoğu, millet sevgisi ve vatana bağlılık ile insanlığa hizmetin çelişmediği, çağdaş dünyanın büyük bir gerçeği olan "millet" gerçeğini görmezlikten gelmenin gaflet teşkil edeceği noktasında birleşmiştir. Max H. Boehm, **Encyclopaedia of the Social Sciences**'in milliyetçilik (nationalism) maddesinde, doğru anlatılan milliyetçilik ile vatanseverlik (patriotism) arasındaki yakınlığa değinir.

aynı devlete bağlı olarak yaşamanın, aynı siyasî kurumlara sahip olmanın, aynı acıları, sevinçleri ve ülküleri paylaşmanın ve ortak kültürlerini devamlı surette geliştirmenin sonucu olarak millet haline gelmeği başarmışlardır. Batı Avrupada “millet” olma çabasında ilk başarılar İngiltere ile Fransa’da görülmüştür. Bu ülkelerde, millet olma yolunda aşılacak mesafe ile medeniyet, ilim ve teknoloji alanındaki gelişmenin paralel gittiğini görüyoruz. Bu gözleme dayanarak, Prof. Dr. **Mümtaz Turhan**, “*medenî bir cemiyet olmakla, millet olmak arasında hiç bir fark yoktur*” diyor⁴.

Tarih, millet olma bilinci ile demokrasiye doğru ilerleyiş arasında da esaslı bir bağlantı bulunduğunu gösteriyor. Millî bilinç geliştikçe, ilâhî bir kaynaktan geldiği iddia edilen mutlak hükümdarlık yetkilerine, kilisenin veya aristokrasinin tahakkümüne karşı, *milletin hakları* öne sürülmeğe başlanmıştır.

Mutlak hükümdarlıkta, milliyet değil, hanedan önem taşıyordu. Hanover hanedanından bir prens İngiltere tahtına, fransız Bourbon hanedanından biri İspanya tahtına, bir İspanyol prensi Almanya’daki bir tahta, alman Prensi Otto Yunan tahtına oturabiliyordu. Demokratik ihtilâller, milliyetçilik akımını da beraberinde getirdi. A.B.D. Anayasası ‘*Biz, ABD halkı...*’ diye başlıyordu. Burada artık bir mutlak hükümdar değil, yurttaşlar, hem de belli bir ülkenin yurttaşları, konuşuyordu. **Abraham Lincoln**, Anayasayı hazırlayanların yeni bir milletin oluşmasını da sağladıklarını söylerken haklı idi.

Fransız ihtilâli, yurttaşların, en başta ve her şeyden önce, krala değil, *millet’e* ve *millî devlet’e* karşı sadakat borcu ile yükümlü oldukları anlayışını yaygınlaştırmıştır. Bu ihtilâlle birlikte, ateşli bir milliyetçilik ruhu kütleri sarmağa başlamıştır. Vatan ve millet uğruna hayatlarını feda edenlerin dinî törenleri andıran törenlerle anıldıkları bir dönem açılmış; millî bayrak, millî

⁴ Mümtaz Turhan, **Atatürk İlkeleri ve Kalkınma**, Bütün Eserleri: 1, s. 401-404. Prof. **Hilmi Ziya Ülken** de aynı gerçeği şu sözlerle ifade etmiştir: “İlk çağda bir millet medeniyeti olduğu gibi, zamanımızda bir milletler medeniyeti vardır. Bundan dolayı medenî olmak, ancak kuvvetli bir millet olmakla mümkündür” (**Millet ve Tarih Şuuru**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını, İstanbul 1948, s. 169). A.W.Orridge, ‘**Varieties of Nationalism**’ başlıklı incelemesinde şu görüşü savunuyor: Sanayileşme, bilim ve teknolojiye gelişme, ulaşım ve haberleşmede hızlanma, kütlelerin siyasî hayata katılması, kısaca çağdaşlaşma adı verilen olgu ile milliyetçiliğin birlikte görülmesi bir rastlantı değildir. (Leonard Tiney’nin editörlüğünü yaptığı **The Nation-State, The Formation of Modern Politics** adlı eser, Oxford, 1981, s. 54).

Prof. Dr. **Ahmet Mumcu** da aynı gerçeğe parmak basıyor: “Bir toplum, ancak uluslaşmış ise belli gelişme aşamalarını geçebilir”. (**Atatürkçülükte Temel İlkeler**, İstanbul 1983, s. 91).

marş, millî tatil günleri gibi “*milliyetçilik sembolleri*” ortaya çıkmıştır. Yine bu ihtilâlden sonra, milletin bütün evlâtlarını aynı millî duygularla, aynı vatan sevgisi ile yetiştirmeye amaçlayan, kız-erkek bütün çocukların zorunlu olarak devam edecekleri, milletin denetiminde çalışacak ilköğretim kurumları yaygınlaşmağa başlamıştır.

Fransa, İngiltere, İspanya gibi ülkelerin ardından, Almanya ve İtalya da millî birliklerini gerçekleştirmeye; kültür alanında yüzyıllardan beri doğmuş olan beraberliği siyasî birlik haline dönüştürmeye; aynı devletin çatısı altında, ortak bir vatanda, aynı kaderi ve aynı ülküleri paylaşarak, millet halinde yaşamağı başarmışlardır. İngiltere ve Fransa’da ortak bir devletin çatısı altında yaşamak, zamanla milleti yaratmıştır. İtalya ve Almanya’da ise, ortak millî kültürün oluşturduğu millet, sonunda devletini kurmuştur.

Millet haline gelmeye başlayan bütün topluluklarda, siyasî birliği sağlayan güçlü devlet adamlarının yanı başında, ilim ve fikir adamları, filozoflar, yazarlar, müzisyenler, ressam ve heykeltıraşlar, millî bilincin ve millî beraberlik duygusunun gelişmesi yolunda büyük hizmetler yapmışlardır.⁵ Atatürk’ün “irfan ordusu” adını verdiği ve:

“... Ordularımızın kazandığı zafer, sizin ve sizin ordularımızın zaferi için yalnız zemin hazırladı ... Gerçek zaferi siz kazanacak, siz sürdüreceksiniz ve behemahal muvaffak olacaksınız”⁶;

“Bir millet savaş meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferlerin kalıcı sonuçlar vermesi ancak irfan ordusu ile kaimdir”⁷

diye hitap ettiği öğretmenler de, milletlerin doğuşunda ve millî bilincin gelişmesinde büyük hizmetler yapmışlardır.

⁵ Millet olma yolunda kültürün, halk kaynaklarına inmeyi bilen sanatkarların ve fikir adamlarının oynadıkları rol hakkında ilginç ve sağlam tahliller yapan düşünürlerimizden biri merhum Prof. Hilmi Ziya Ülken’dir. Bk. a.g.e, s. 177 ve devamı. **Shakespeare**’in şu bir kaç mısraı İngiliz milletinin ve milliyetçiliğinin sanat yoluyla yoğurulmasına örnektir: “*This happy breed of men, this little world. | This precious stone set in the silver sea... | This blessed plot, this earth, this realm, this England...*”(Richard II, 2 ci perde, sahne 1). Edebiyat ve sanatın Türk milliyetçiliğinin uyanışına da öncülük ettiğini aşağıda göreceğiz.

⁶ Atatürk’ün **Söylev ve Demeçleri**, cilt II, 2. baskı, s. 42-44.

⁷ Aynı eser, cilt II, 2. baskı, s. 163-164. Atatürk’ün eğitime ve öğretime verdiği önem hakkında bk. T. Feyzioğlu, “**Atatürk Yolu: Akılcı, Bilimci, Gerçekçi Yol**” (Atatürk Yolu adlı ortak eser, İstanbul, 1981, s. 5-53 ve “**Atatürk’ün Çağdaş Bilime, Eğitime ve Öğretmene Verdiği Önem**” (Erciyes Üniversitesi, İktisadî ve İdarî İlimler Fakültesi, Atatürk Kültür ve Eğitim Semineri adlı yayın, (Kayseri 1983, s. 7-23).

Osmanlı Devletinde milliyetçiliğin etkileri ve Türk milliyetçiliğinin uyanışında gecikme.

Osmanlı Devleti ilim ve teknoloji alanlarında (bunun sonucu olarak da ekonomi ve askerlikte) geri kalıp zayıflamanın sonuçlarını yaşarken, Fransız ihtilâlinin yaydığı milliyetçilik akımı da çok çeşitli kavimlerin ve dinlerin iç içe yaşadığı İmparatorluğu etkilemeğe başlamıştı.

Önce İmparatorluğun hristiyan unsurları arasında, yabancı devletlerin de kışkırtma ve destekleriyle uyanan ve güçlenen milliyetçilik akımları, daha sonraları -yine dıştan gelen bölücü kışkırtmaların eklenmesiyle- Osmanlı sınırları içindeki bazı müslüman kavimler arasında da etkisini gösterdi.

Selçuklu ve Osmanlı devlet ve medeniyetlerinin kurucu ve yönetici unsuru olan Türk unsuru, ne yazık ki çağdaş anlamda bir "millet" olma fikir ve bilincine kavuşturulmamıştı. Bu bilincin geliştirilmemiş olması yüzünden, zamanla, Türk unsuru adeta kendi devletin sınırları içinde bir azınlık durumuna düşürülmüştü. Atatürk'ten önce "vatan" üzerine çok yazı yazılmış, fakat Türk unsurunun millî menfaatini üstün tutan, gerçek bir "anavatan" anlayışı bir türlü gelişmemişti.

Avrupa milletlerinin kurdukları imparatorluklarda daima bir "anavatan" vardır. İmparatorluk da kursalar, bu milletler, anavatanlarını unutmadılar. Osmanlı Devletinde ise, Hristiyan ahalinin kendi vatanları saydıkları yerlere veya Arablarla meskûn ülkelere bütçelerden yapılan yatırım ve yardımlar, milliyetçi bir vatan anlayışı ile Türk "anavatan"ı sayılması gereken yerlerden esirgenmişti⁸. Yayılma döneminde, Osmanlı yönetimine giren her yeri "vatan" sayan bir anlayış hüküm sürdüğü gibi; Osmanlı Devletinin çöküş yıllarında da İslâm dininin yayılmış olduğu, "şeriatın hüküm sürdüğü" her yeri vatan gibi gören panislamist bir anlayış mevcuttu⁹. Osmanlı İmparatorluğu çözülmeye ve savunulması gereken Türk ülkesinin sınırları küçülmeğe devam ederken, gerçekleri hesaba

⁸ Enver Ziya Karal, "Principles of Kemalism", (Ergun Özbudun-Ali Kazancıgil tarafından yayınlanan Atatürk, Founder of a Modern State adlı eser, London, 1981, s. 17 ve devamı).

⁹ Sadrazam Sait Halim Paşa, Osmanlı Devletinin dağılma noktasına geldiği 1917 yılında bile, "bir müslüman için vatan şeriatın hâkim olduğu yerdir" diyordu. Bu konuda, bk. Bernard Lewis, The Emergence of Modern Turkey, Oxford University Press, 1962, s. 317. Remzi Oğuz Arık da, bir Türk vatani, bir anavatan fikri sağlıklı şekilde doğmadan önce, Osmanlı İmparatorluğu'nun hükmünün geçtiği her yeri veya bütün İslâm diyarını vatan sayan bir anlayışla nice yüzyılların geçirildiğine ve nice babayigitlerin kaybedildiğine dikkati çeker. (Coğrafyadan Vatana, ikinci baskı, İstanbul 1967, s. 15-16).

katmayan maceracı bir yaklaşımla, “vatan”ı devletimizin yönetimindeki yerlerin dışında ve çok ötesinde arayanlar da vardı. Bu arada, yüzyıllardan beri Türklerin büyük çoğunlukta olduğu en güzel, en verimli yurt topraklarını bile elimizden almak için, emperyalist ülkeler, içteki hristiyan unsurlarla elele, yeni plânlara hazırlıyor ve adım adım uyguluyorlardı. Korumamız gereken anavatanı vaktinde sağlıklı ve gerçekçi şekilde belirleyememek yüzünden, Türklerin yüzyıllarca üzerinde yaşayıp yönetmiş oldukları çok değerli vatan parçaları kaybedildi.

Namık Kemal'in, nice kuşaklara vatan ve hürriyet aşkını aşıl原因 büyük bir fikir ve san'at adamı olduğundan şüphe edilemez. **Atatürk**'ün fikri yetişmesinde, yüreğini saran vatan ve hürriyet sevgisinde, **Namık Kemal**'in de izi olduğunu çok iyi biliyoruz. Ne var ki, **Namık Kemal**'deki vatan anlayışı bile, Devletin kurucusu olan Türk unsura ait bir “anavatan” anlayışı olmaktan uzaktı. Aslında, kafası ve yüreği ile, bir Türk Milliyetçisi olduğuna inandığımız **Namık Kemal**, Osmanlı Devletini parçalayacağı korkusu ile, açıktan açığa Türklük davasını savunamıyordu. Amacı, şüphesiz, Türk'ün kurduğu o haşmetli imparatorluğu koruyabilmektir.

Hristiyan kavimler dahil, Osmanlı sınırları içindeki bütün cemaat ve kavimleri “Osmanlılık” bilinci ile yoğurup homojen bir topluluk haline getirme çabaları nasıl bir hayal mahsulü ise, Türk milletinin menfaatlerini hesaba katmayan bir “vatan” anlayışı da gerçekçi değildi. Fakat Türklük bilinci ve Türk vatanı anlayışı ne yazık ki kolay doğmadı. “*Vatan*” adlı ünlü makalesinde ¹⁰ **Namık Kemal**, “*İnsan vatanını sever, çünkü...*” diye başlayan coşku cümlelerle, vatan sevgisinin gerekçelerini, derinliğini, kutsallığını çok güzel anlatır. Ancak, Osmanlı vatanını parçalamayı amaçlayan ve Türklerden başka bütün unsurları sarmış bulunan “*milliyetçilik*” cereyanlarını bilerek görmezlikten gelir. **Namık Kemal**, ne Girit'te, ne Balkanlarda, ne Arabistanda bir olay çıkabileceğine ihtimal vermediğini belirtir. “*İttihad-ı andsır*” görüşünün hâkim olduğu bu ve benzeri yazılarında **Namık Kemal** “Osmanlılık”tan bahseder, “Türk” ve “Türklük” sözlerine pek yer vermez ¹¹.

¹⁰ İbret Gazetesi, 22 Mart 1873, No: 121. (Bk. Mustafa Nihat Özön, **Namık Kemal ve İbret Gazetesi**, İstanbul 1983, s. 263-271).

¹¹ “*Cins ve mezhepçe olan ihtilâf (uyuşmazlık) vatanın inhidâlini (dağıtmasını) mucip olamaz. Çünkü Arabistan dışta tutulunca, mülkün her hangi bir tarafına bakılırsa, değişik cins ve dinden olanlar, bir vücudun uzuları gibi birbirine geçmiş, birbirine sarılmış görünür. Bir vilâyet veya hatta bir sancak bulunamaz ki içinde yalnız bir kavim mevcut olsun da ayrıca bir hükümet suretine kaymak veya Osmanlılardan ayrılarak başka bir hükümete ilhak kabil olabilsin*” (M.N. Özön, a.g.e., s. 268).

Batı'da milliyetçilik akımının en güçlendiği dönemde bile, Türkiye'de "millet" sözü daha çok hristiyan kavimler için ve "dini cemaat" anlamında kullanılıyordu. Vatanın bir galibin kılıcı veya bir kâtibin kalemi ile çizilmiş açık sınırlarla belirlenemeyeceği fikri hâkimdi ¹².

Dünya Osmanlı ülkesinden ve devletinden "Türkiye", "Büyük Türk'ün İmparatorluğu" diye bahsettiği; bu devleti kuran ve yöneten milleti "Türkler" diye adlandırdığı ve Türkler dışındaki bütün Osmanlı kavimleri kendi millî benliklerine sahip çıktıkları halde, Türkler, kurucusu oldukları devletin parçalanmasını hızlandıracağı kaygusuyla, "Türkiye", "Türk milleti" gibi sözleri kullanmaktan ve kendi millî benliklerini açıkça savunmaktan çekinir halde idiler. Fransız seyyahı **Jean Thévenot**, 1656 da yayınlanan ilginç seyahatnamesine "*L'Empire du Grand Turc Vu Par un Sujet de Louis XIV*" (*XIV. Lui'nin bir Tebaasının Gözüyle Büyük Türk'ün İmparatorluğu*) adını vermişti. **David Kushner**, "*Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*" adlı eserinde, "Avrupalılar, Osmanlılardan ve Osmanlı İmparatorluğundan bahsederken, uzun süredir, *Türkler* ve *Türkiye* adını kullanıyorlardı" der. (Ş.S. Türet tercümesi, İstanbul 1979, s. 12). Buna karşılık, Osmanlı aydınlarının "Türk" ve "Türkiye" sözcüklerini kullanmaktan ne ölçüde çekindiklerini, milliyetçi yazar **Ömer Seyfettin** şu sözlerle anlatır: "Türk, Türkler, Türklük, Türkiye kelimeleri ağza alınmıyor, hatta en muktedir muharrirler *Memâlik-i Osmaniye*'ye Avrupalıların '*Türkiye*' demesine ... kızıyorlardı" (*Türklük Ülküsü*, İstanbul 1977 baskısı, s. 42). Türk milletinin ve Türk sözcüğünün çok eski bir tarihe sahip olmasına, binlerce yıldan beri nice Türk devleti kurulmuş bulunmasına, Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinin kurucularını ve temel unsurunu Türkler teşkil etmesine rağmen, Osmanlı devletinin son

"... Arabistan halkı ise din birliği sebebiyle Osmanlılara kardeşlik bağları ile bağlı ve İslâm halifeliğine biat etmiş buldukları için, oraların ayrılmasından hiç korkulmaz." **Aynı eser**, s. 268. Namık Kemal'e göre, Osmanlı vatanının hiç bir tarafı belli bir kavmin vatanı değildi. Osmanlı ülkesinde çeşitli diller konuşulacaktı; hristiyanlar Osmanlı vatanını kendi patrikhanelerinden daha aziz bileceklerdi; çeşitli kavimler tam bir eşitlik içinde birbirleriyle eğitim ve ekonomi alanında yarışacaklardı. Hiç şüphesiz devleti parçalanmaktan korumak kaygusuyla yapılan bu iyi niyetli tahlillere, Namık Kemal'in "**İmtizac-ı Akvam**" başlıklı makalesinde de aynen rastlıyoruz. (**Aynı eser**, s. 81-85; **İbret** Gazetesinin 2 Temmuz 1872 tarihli, 14 üncü sayısı). İsyanların, Balkan Savaşlarının ve Birinci Dünya Savaşının bu iyimser hayalleri nasıl yıktığını hatırlatmağa gerek yok. O devirde, devlette birleştiricilik görevini yapabilecek unsurun Türkler olduğunu gören kişi Âli Paşa idi (Bk. **David Kushner**, **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu**, İstanbul 1979, s. 6-7).

¹² Bernard Lewis, **a.g.e., Community and Nation**" bölümü, s. 317 ve devamı, özellikle s. 329 ve s. 331 - Namık Kemal'in "**Vatan**" adlı makalesi, Mustafa N. Özön, **a.g.e.**, s. 265.

döneminde, çağın gerektirdiği şekilde millî bilincine kavuşmakta ve milliyetçiliğe sarılmakta en çok gecikenler, Türkler oldu.

Millî uyanıştaki bu gecikmenin Türk milletine ne kadar pahalıya mal olduğunu, **Atatürk**, 1923 de, şu sözlerle açıklamıştır:

“Biz, milliyet fikirlerini tatbikte çok gecikmiş ve çok ilgisizlik göstermiş bir milletiz. Bunun zararlarını fazla faaliyette telâfiye çalışmalıyız... Çünkü, tarih, hâdiseler ve müşahedeler, insanlar ve milletler arasında, hep milliyetin hâkim olduğunu göstermiştir...”

“Özellikle bizim milletimiz, milliyetini ihmal edişinin çok acı cezalarını çekmiştir. Osmanlı İmparatorluğu içindeki çok çeşitli toplumlar hep millî inançlara sarılarak, milliyetçilik idealinin kuvvetiyle kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu, onlardan ayrı ve onlara yabancı bir millet olduğumuzu, sopa ile içlerinden kovulunca anladık. Kuvvetimizin zayıfladığı anda bizi hor ve hakir gördüler. Anladık ki, kabahatimiz kendimizi unutmış olduğumuzmuş. Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak, ilk önce biz kendi benliğimize ve milliyetimize bu hürmeti; hissi, fikri ve fiili olarak bütün davranış ve hareketlerimizle gösterelim; bilelim ki millî benliğini bulmayan milletler başka milletlerin avıdır”¹³.

Tanzimat dönemi gelişmelerine Prof. **Hilmi Ziya Ülken**'in koyduğu teşhis de üzerinde durulmağa değer önemdedir:

*“Bu geç kalmış ve yarım batılılaşmanın siyasi ve medeni zararları birer birer meydana çıktı: Avrupa emperyalizmi doğunun eski imparatorluklarını parçalamaya hazırlanıyordu. İmparatorluk içindeki, aralarında uyum bulunmayan unsurlar bundan yararlanarak ayrılmağa çalışıyorlardı. Modern batı milletlerinde yaygın olan hürriyet ve eşitlik fikirlerinin benimsenmesi, böyle zayıf bir durumda fayda yerine zarar veriyordu: Bu fikirler hâkim unsur olan Türk milletinin hemen hiç işine yaramadığı halde, ayrılmak isteyen unsurlar bu fikirlere dayanarak, bağımsızlık davasına kalkıyorlardı. Bu suretle **Namık Kemal**'in getirdiği “vatan” fikri millî birlik şuurunu birleştirdiği için vuzuhsuz*

¹³ Atatürk'ün 20 Mart 1923 de Konyalı gençlere hitaben yaptığı ve 26 Mart 1923 tarihli **Hâkimiyet-i Milliye**'de yayınlanan önemli konuşması. Konuşmanın tam metni için, bk. **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II**, 2. baskı, Ankara 1959, s. 137-146. (Bk. keza, **Atatürkçülük, Birinci Kitap: Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri**”, Ankara Genelkurmay Basımevi 1983, s. 59; Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, genişletilmiş 3. baskı, Ankara 1984, s. 181).

ve verimsiz kaldığı halde, "hürriyet" fikri Türk olmayan kavimlerin işine yaradı"¹⁴.

Vatan fikri ve hürriyet ideali ile Türk millî bilinci birleşse idi, uyanış ve kurtuluş çok daha erken olacaktı.

Türk Milliyetçiliğinin Uyanışı:

Türk milliyetçiliği, kısmen yerli ve yabancı fikir adamlarının yazılarıyla, fakat daha çok millî bilinçlerine kavuşmuş kavimlerin birbiri ardından Osmanlı devletine indirdikleri darbelerden alınan acı derslerin etkisiyle uyanı.

Türk milliyetçiliğinin ilk belirtileri edebiyat alanında görüldü. **Şinasi**, 1845 de, yalnız Türkçe kelimeler kullanarak mısralar yazmağı denedi. **Ziya Paşa**, Türklerin asıl şiiirini taşrada canlı şekilde yaşayan halk edebiyatında aramak gerektiğini yazdı. **Ahmet Vefik Paşa**, Türkçenin zenginliklerini belirtti. **Ali Suavi**, bazı yayınlarında, açıkca Türklükten bahsetti. Devletin kurucu unsuruna dikkati çekti.

1832 de **Arthur Lumley Davids** adlı bir Türkolog, Londra'da, "*Grammar of the Turkish Language*" adlı bir eser yayınlamıştı. Kitap 1836 da Fransızcaya çevrildi. Aydın Türkler üzerinde geniş etkiler yaptı. **Fuat ve Cevdet Paşa**'lar, "*Kavaid-i Osmaniye*"yi yazarken bu kitaptan yararlandılar. Daha da önemlisi, bu gramer kitabının önsözünden yararlanarak, **Ali Suavi**, 1869 da Paris'te yayınladığı "*Ulum*" adlı dergisinin ilk sayısında, Türklüğü bir yazı yayınladı. Aynı yıl, **Mustafa Celâlettin Paşa**'nın fransızca "*Les Turcs Anciens et Modernes*" (Eski ve Modern Türkler) adlı eseri yayımlandı.

Fransız **Léon Cahun**, Macar **Arminius Vambery** gibi Türkologlar, Türklerin medeniyete önemli katkılar yapmış, köklü bir kültüre sahip, eski ve büyük bir millet olduğunu belirten ve İslâmiyetten önceki Türk tarihine de dikkati çeken eserler yayınladılar. Bunlar da Türkiye'de geniş yankılar uyandırdı¹⁵.

¹⁴ Hilmi Ziya Ülken, a.g.e., s. 370.

¹⁵ L. Cahun'un 1896 da yayınlanan "*Introduction à l'Histoire de l'Asie*" (Asya tarihine giriş) adlı eseri 1899 da Türkçeye çevrildi. Macar Vambery'nin incelemeleri bilimsel bakımdan daha büyük değer taşıyordu. 1832-1913 yılları arasında yaşamış olan Vambery bir süre Türkiyede oturdu ve Türk aydınları ile temasını hiç kesmedi. Macaristan'da Türkolojiye büyük önem verilmesinde, Macarların ve Türklerin aynı kökten geldiklerine ilişkin teoriler yanında, ortak tehlike olarak görünen panslavizme karşı duyulan tepki de rol oynuyordu. (Bk. Lewis, a.g.e., s. 340-341); A. Vambery'nin, Türk, Fin ve Macar'ların ortak bir turanî kökten geldiklerini öne süren teorisile pan-slavizme karşı çıkışı konusunda, bk. Anthony D.S. Smith, *Nationalism in the Twentieth Century*, Martin Robertson, Oxford 1979, s. 96.

Sonradan 1877-78 savaşında Şıpkı kahramanı diye ün kazanan "Askerî Okullar Nâzırı" **Süleyman Paşa**'nın, öğretime Türk milliyetçiliğini sokmağı başaran ilk zat olduğu öne sürülmüştür. Askerî okullarda okutulan ve 1876 da yayınlanan "*Tarih-i Âlem*" adlı kitabında Türk tarihine büyük bir yer ayıran **Süleyman Paşa**, dil konusundaki kitabına da "**Sarf-ı Osmanî**" yerine "**Sarf-ı Türkî**" adını vermişti. Bir başka kitabında Allah'ı anlatırken kullandığı dil apaçık bir Türkçe idi: "Birdir, hiç ortağı, yardımcısı, benzeri yoktur. Gördüğümüz, bildiğimiz şeylerden hiç biri ona benzemez"¹⁶. 19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyıl başlarında yazılan *askerî* marşlarda, "Osmanlı" sözcüğünün yanı sıra, "Türk" sözünün sık sık kullanılmağa başlanması da anlamlı idi: "*Arslan yürekli Türkleri düşman görsün de çatlasın*", "*Arş ileri, marş ileri, Türk askeri dönmez geri*", "*Şanlı Türk ahfâdıyız, biz vatan evlâdıyız*". (Bu marşlar konusunda bk. A. Taneri, *Türk Kavramının Gelişmesi*, Ankara, 1983, s. 159-163).

1831-1935 yılları arasında yaşamış olan ve **Cahun** tercümesi dışında bir çok eser veren **Necip Asım**'ın da Türk millî bilincinin ve milliyetçiliğinin uyanmasındaki rolü büyüktür. Bu isimlere daha sonraları **Veled Çelebi**, **Mizancı Murad**, **Bursalı Tahir**, Türkoloji bilgini **Fuat Köprülü** gibi bir çok yeni isim katılacaktır¹⁷.

Ondokuzuncu yüzyıl sonlarında ve yirminci yüzyıl başlarında, Rusya'dan Türkiye'ye eğitim düzeyleri yüksek bir çok aydınlar göç etti. Bunlar Rusya'daki Türkoloji çalışmalarını yakından izlemiş, Batı kültürü ile temas ederek milliyetçiliğin önemini iyi kavramış kimselerdi.

Gaspıralı İsmail, **Akçuraoğlu Yusuf**, **Ağaoğlu Ahmet**, **Hüseyinzade Ali** bu konuda ilk akla gelen isimlerdir. (Daha sonraki yıllarda da, yurt dışındaki Türkler arasından Türkiye'ye göçmüş ve Üniversitelerimizin çeşitli kürsülerinde görev yapmış olan bir çok değerli bilim adamının milliyetçilik düşüncesine katkıları olmuştur).

Afgan asıllı İslâm mütefekkeri **Cemalettin Afgani**, "*Türk Yurdu*" dergisinde neşredilen bir incelemesinde, (cilt 2, sayfa 45) din birliği yanında, dil birliğine ve millî beraberliğin gücüne değindi. **Cemalettin Afgani**'nin şair **Mehmet Emin (Yurdakul)** u en çok etkileyenler arasında olduğu öne sürülmüştür. Şair **Mehmet Emin**'in sesi, yeni ve gür bir sestir:

¹⁶ H. Ziya Ülken, a.g.e., s. 154.

¹⁷ Bk. Gürbüz D. Tüfekçi, *Atatürk'ün Düşünce Yapısı*, Ankara 1981, s. 42. Bursalı M. Tahir'in "**Osmanlı Müellifleri**" adlı eseri ünlüdür. Ancak, "**Türklerin Ulûm ve Fünuna (Bilimlere ve Fenlere) Hizmetleri**" adlı daha az bilinen eseri Türk milliyetçiliğinin uyanışı bakımından önem taşır.

“Ben bir Türk’üm, dinim, cinsim uludur”.

Mehmet Emin’in “*Türkçe şiirler*” adlı kitabı geniş ilgi uyandırdı ¹⁸. Şiirde Mehmet Emin’in savunduğu milliyetçi yolu, nesir alanında Ahmet Hikmet (Müftüoğlu) savunuyordu.

Bu dönemde, *Türk Derneği*’nin kuruluşuna, *Türk Yurdu* dergisinin etkili yayınlarına ve nihayet 1912 de faaliyete geçen *Türk Ocağı*’nın doğuşuna şahit oluyoruz. Bu dernek ve dergilerin amacı, Türklerin geçmişteki ve bugünkü başarılarını ve faaliyetlerini araştırmak, millî kültürü geliştirmek, Türklerin fikrî, sosyal ve ekonomik düzeyini yükseltmek, Türk dilinin gelişmesine hizmet etmek tarzında özetleniyordu.

Bu sınırlı incelemenin izin verdiği ölçüde, Ziya Gökalp’ın milliyetçi düşünce üzerindeki büyük etkisine de kısaca değinmekte yarar vardır.

Başlangıçta, Ziya Gökalp de, tıpkı Namık Kemal, “Genç Osmanlılar” ve “İttihat ve Terakki” kurucuları gibi, “Osmanlılık” üzerinde durmuştu. Bütün Osmanlı kavimlerine eşitlik tanınır, Türklükten pek bahsedilmezse, Balkan kavimleri dahil, bütün Osmanlı tebaasının, meşrutiyet ve hürriyet sayesinde bir arada tutulabileceği tezini, Türk milliyetçiliği tezine tercih edenler arasında Ziya Gökalp de vardı.

Ziya Gökalp’ın gençlik yıllarında “Peyman” gazetesinde yayınlanan “*Türklük ve Osmanlılık*” ve “*Yeni Osmanlılar*” gibi yazıları, onun, ilk dönemde

¹⁸ Milliyetçi yazarların Atatürk üzerindeki etkisinin büyük olduğunu gösteren bir belge: Şair Mehmet Emin’in Millî Mücadeleye katılmak üzere Anadolu’ya geçişi münasebetiyle, Mustafa Kemal Paşa, “İnebolu’da millî şairimiz Mehmet Emin’e” hitabıyla çektiği bir telgrafta, duyduğu büyük memnuniyeti belirterek şöyle diyordu: “*Türk milliyetseverliğinin ilâhi müjdecisi olan şiirleriniz bugünkü mücadelemizin kahramanlık ruhuna doğuş ufku olmuştur*”. İkinci İnönü Zaferinin kazanıldığı 1 Nisan 1921 günü gönderilen bu telgraf, Atatürk’ün İsmet İnönü’ye çektiği ünlü telgrafla aynı tarihe rastlar. (Prof. Dr. Utkan Kocatürk’ün “*Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi, 1918-1938*” adlı eseri, genişletilmiş yeni baskı, Türk Tarih Kurumu yayını, Ankara 1983, s. 248 ve orada belirtilen kaynaklar).

Aynı konuda, daha ileri yıllarda, Atatürk şunları söylemiştir: “Bizim neslin gençlik yıllarına Osmanlılık telkin ve etkileri hâkimdi. İmparatorluk halkını meydana getiren Türk’ten başka uluslara... özel bir değer veriliyor, ... memleketin sahibi ve devletin kurucusu olan biz Türkler, ikinci plânda geliyordu. Şair Mehmet Emin Yurdakul’un, ilk defa Manastır Askerî İdadisinde öğrenci iken okuduğum “Ben bir Türk’üm, dinim, cinsim uludur” mısraıyla başlayan manzumesinde, bana ulusal benliğimin gururunu tattıran ilk anlatımı bulmuştum”. Atatürk, orduya katıldığı ilk günlerde şahit olduğu bir olayın üzerinde yaptığı etkiyi de anlatarak, sözlerine şöyle devam ediyor: “Ondan sonra Türklük, benim en derin güven kaynağım, en engin övünç dayanağım oldu”. Faik Reşit Unat’ın “*Ne Mutlu Türk’üm Diyene*” adlı yazısına dayanarak, Utkan Kocatürk, *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*, 3. baskı, Ankara 1984, s. 171-173).

-belli ki Osmanlı İmparatorluğunu kurtarabilme çabasıyla- Türk milliyetçiliği fikrinden çok "Osmanlı İttihadı" görüşüne sımsıkı sarıldığını gösteriyor. Bu yazılarından bir kaç cümle aktarmamız, Ziya Gökalp'te zamanla gerçekleşen gelişmeyi anlamamızı sağlamağa yeter:

"... *Bu zümre-i nâciyeye mensup Türkler 'biz evvel Osmanlıyız, sonra Türküz', Araplar 'biz evvel Osmanlıyız, sonra Arabız', Ermeniler 'biz evvel Osmanlıyız, sonra Ermeniyiz', Rumlar 'biz evvel Osmanlıyız, sonra Rumuz' derler...*" "Osmanlı memleketi Şark'ın hür ve terakkîperver bir Amerika'sıdır..."

Ziya Gökalp, Türklerin Osmanlı bileşiminin en önemli unsurunu oluşturduğunu kabul ediyor, fakat "Türk ve Osmanlı birbirinden farklıdır; Osmanlılık Türklük değildir; Osmanlı milleti ayrı bir millettir; esasen dili ve edebiyatı da Türkçe değildir; kurum ve gelenekleri de ayrıdır" diyerek (ve Osmanlı Devletini kurup altı yüzyıl ayakta tutan milletin **Türk milleti** olduğu gerçeğini açıkça belirtmenin oğünkü resmî siyasete uygun düşmeyeceğini hesaba katarak) "İttihad-ı Osmanî" (Osmanlı Birliği) görüşünü savunuyordu. Olayların ve gerçeklerin etkisi altında, büyük düşünür ve yazar **Z. Gökalp** bu hayalci görüşten çabuk ayrıldı¹⁹.

Türk milliyetçiliği davasına inandıktan sonra, **Ziya Gökalp**, Türk'ün haslet ve meziyetlerine, köklü medeniyetine, cesur, hoşgörülü, dürüst karakterine, eski Türk toplumlarına ve kültürlerine dikkati çeken, birbirinden önemli ve etkili incelemeler, şiirler yazdı.

Ziya Gökalp, Haziran 1911 de "*Altınyurt*" adlı şiirinde "Türk milleti" sözünü açıkça kullanmıştır²⁰.

İlk defa 7 Ağustos 1913 de yayınlanan "*Çocuklar için İlahî*" şiirinde ise, **Ziya Gökalp**, çocuklarda Türklük bilincini güçlendirmeğe çalışır:

¹⁹ Ziya Gökalp'in "*Peyman*" da yayınlanan bu makaleleri için bk. **Ziya Gökalp, Makaleler I**, Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp yayınları, 12, hazırlayan: Prof. Dr. Nihat Nirun başkanlığındaki kurul ve Şevket Beysanoğlu, İstanbul 1976, s. 54-57 ve s. 62-65.

Ziya Gökalp'in "Osmanlılık" davasından Türklük ve Türk milliyetçiliği görüşüne geçişi hakkında belgelere dayalı bir yorum için, bk. Fevziye A. Tansel, **Ziya Gökalp Külliyyatı- I, Şiirler ve Halk Masalları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1977, İkinci basım, giriş, sayfa XVIII-XIX. Ayrıca, bk. Hilmi Ziya Ülken, **Ziya Gökalp**, İstanbul, 1940; aynı yazar, **Millet ve Tarih Şuuru**, İstanbul 1948, s. 185.

²⁰ Fevziye A. Tansel, a.g.e., cilt I, s. 70. Ziya Gökalp, "**Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak**" adlı eserinde, "*bu asrın milliyetler asrı olduğunu*" anlamakta geciktığımızı kabul eder; milliyetçiliği bizden önce değerlendiren hristiyan kavimlerin devletten birer birer koptuklarını anlattıktan sonra, milliyet fikrinin bizim aleyhimize işleyebildiği kadar işlediğini, artık "*bu silâhı kullanma sırasının*" bize geldiğini söyler (İstanbul, 1977 baskısı, s. 76-77).

*“Yüce Tanrı! Biz ki yavru Türkler’iz
Sana geldik, vatan için duaya!
Yurdumuzun necatını dileriz,
Elimizi açtık işte semâya!”*

*Yüce Tanrı! Kalbimizi uyandır,
Yasamızın ma’nasını duyalım!
Beşbin yıldır Türk onunla şanlanır,
Biz de Türküz, soyumuza uyalım!”*

1915 de, **Ziya Gökalp**’ı, “Millet” adlı şiirinde:

*“Sorma bana oymağımı boyumu,
Beşbin yıldır millet gibi yaşarım...”
“Deme bana Oğuz, Kayı, Osmanlı,
Türk’üm, bu ad her ünvandan üstündür...”*

diye haykırırken görüyoruz.

Artık, Osmanlı devletini Osmanlılık bilinci ile bir arada tutma hayali, yerini Türklük bilincine ve inancına bırakmağa başlıyordu ²¹.

1916 da yayımlanan “Lisan” adlı şiirinde, **Ziya Gökalp**, millet olgusunun kültürle, dille ilgisini belirtiyordu:

*“Türklüğün vicdanı bir
Dini bir, vatanı bir;
Fakat hepsi ayrılır
Olmazsa lisanı bir”.*

Ziya Gökalp 12 temmuz 1917 tarihli “Kavm” adlı şiirinde, hem devlet, hem millet kavramlarını açıklığa kavuşturarak, her ikisini de bugün geçerli olan adları ile anmaktadır:

“Türkiye devletim, Türklük milletim” ²².

²¹ **Ziya Gökalp**’in etkisi geniş oldu. Erzurum Kongresi üyelerinden **Cevat Dursunoğlu**, Kongreye katılan Müdafaa-i Hukukçu gençlerin çoğunun fikir gıdalarını **Ziya Gökalp**’ten ve onun Türkçü ve medeniyetçi düşüncelerini yayan *Yeni Mecmua*’dan almış olduklarını anlatır. (Bu konuda bk. Tarık Z. Tunaya, **Devrim Hareketleri içinde Atatürk ve Atatürkçülük** 2. baskı İstanbul 1981, s. 141).

²² Fevziye A. Tansel, a.g.e., s. 110. Ziya Gökalp, devletimize, milletimize, dilimize gerçek adları olan “Türk” adını vermekle Atatürk’ün yaptığı büyük hizmete dikkati çekmiştir. (**Türkçülüğün Esasları** adlı eserinin **Siyasi Türkçülük** bölümü, Kültür Bakanlığı yayını, hazırlayan Mehmet Kaplan, İstanbul 1976, s. 177-178).

Atatürk'ün yukarda değindiğimiz 20 mart 1923 tarihli Konya konuşmasında ifade ettiği “*Osmanlı İmparatorluğu içindeki çeşitli kavimler hep milli inançlarına sarılırken bizim kendi milliyetimizi ihmal etmemizin çok acı sonuçlarını çektiğimiz*” yolundaki büyük gerçeği, Meşrutiyet döneminin seçkin yazarlarından **Ömer Seyfettin** de etkili bir dille anlatmış, milli bilincin uyanmasına hizmet etmiştir. **Ömer Seyfettin**'in “*Türk Yurdu*” dergisinin 56. sayısında yayımlanan ve 25 Temmuz 1910 tarihini taşıyan “*Hürriyet Bayrakları*” adlı bir hikâyesi vardır. Bu hikâyede, Türkleri, Bulgarları, Rumları, Sırpıları tek bir millet olarak gören, Türk milliyetçiliğini ve Türklüğü reddedip, “Osmanlılık” bilinci ve ülküsü etrafında birleşmenin tek çıkar yol olduğunu savunan genç bir Meşrutiyet dönemi subayının hayalci görüşleri anlatılır. Hikâyenin ikinci kahramanı, Türklük bilincine sahip çıkılmasının zorunlu hale geldiğini anlatmaya çalışan bir başka Türk subayıdır. Hayalci genç mülâzım, On Temmuz Meşrutiyet inkilâbının Osmanlı ülkesindeki uzak Bulgar köylerinde bile kutsal bir gün olarak kutlandığını iddia eder ve şöyle der:

“Yarın Osmanlı vatanına düşmanlar hücum ettiği vakit sizden evvel onlar koşacaklar. Osmanlılık namına kanlar dökcekler, Osmanlılığı kanlarıyla kurtaracaklar.”

Daha tecrübeli ve gerçekçi olan ikinci hikâye kahramanı sorar:

“Osmanlı milleti demekle Türkleri mi kastediyorsunuz?”

Genç mülâzım cevap verir:

“Hayır asla... Bütün Osmanlıları...” ve devam eder: “Araplar, Arnavutlar, Rumlar, Bulgarlar, Sırpılar, Ulahlar, Yahudiler, Ermeniler, Türkler... Hasılı hepsi...”

Hikâyenin gerçekçi kahramanı, özellikle Balkanlardaki hristiyan unsurların asıl emellerinin Osmanlı-Türk devletini yıkmak olduğunu anlatmaya çalışırsa da, o günkü resmî görüşü savunan genç Osmanlı teğmenini ikna edemez. Ta ki, uğradıkları bir Bulgar köyünde gerçekler ortaya çıkıncaya ve genç mülâzımın bütün hayalleri yerle bir oluncaya kadar...²³

Ömer Seyfettin aynı gerçeğe başka bir çok eserinde parmak basmıştır. “*Primo, Türk çocuğu*” adlı uzun hikâyesinde, Rumların “**Megalo**

²³ “*Hürriyet Bayrakları*” adlı hikâye (**Ömer Seyfettin**'in *Bütün Eserleri*, cilt 3; Bilgi Yayınevi, Ankara, s. 108-120).

İdea" peşinde koştuklarını, **Elenizm** davası güttüklerini; Bulgarların bile "**Çarigrad**" adını verdikleri İstanbul'a göz diktiklerini anlatan **Ömer Seyfettin**, Osmanlı devletini teşkil eden milletler arasında yalnız Türklerin henüz ortak bir millî inanç ve bilinç etrafında birleşmediklerini, "umumî, müşterek bir milliyet hayatını", "Türklük diye âli, yüksek, mukaddes bir şey idrak etmediklerini" acı bir dille anlatır²⁴.

Ömer Seyfettin, "sırf düvelî ve siyasi bir tâbir" olarak vasıflandırdığı "Osmanlı" deyimini altında, Türklüğün can düşmanı gibi davrananları görmezlikten gelmenin tam bir gaflet olduğunu ısrarla vurgular²⁵.

Atatürk'ün Türk vatanını millî bir şahlanışla kurtarmasından önceki döneme ait olan ve **Ömer Seyfettin** tarafından etkileyici şekilde ortaya konan bu gerçeğe, geliniz bir de, Yunanlı bir yazarın kitabında yer alan aşağıdaki 'satırlarla göz atalım. **Dido Sotiriyu** adlı Yunanlı romancı, Anadolu'nun Ege sahillerinde, Kırkica adını verdiği bir köyde doğup yaşayan, Osmanlı tebaası bir Rum'un hayat hikâyesini anlatır. 1919 Yunan istilâsına katılan ve **Muştafa Kemal** komutasındaki Türk ordularının kesin zaferi sonucunda Anadolu'yu terke mecbur olan roman kahramanını, **Dido Sotiriyu** şöyle konuşturuyor:

"Bazan kendi aramızda bile Türkçe konuştuğumuz halde, Yunanistan sevgisi yüreğimizde sönmez bir ateş gibi yanardı." 26.

Yunanistan'ın kesin yenilgiyle sonuçlanan Anadolu macerasını işleyen romanda, Kırkica köyündeki Rum öğretmeninin Bizans'la, eski Yunan'la ilgili uyarıları nakledildikten sonra, Kırkicalıların ağzından şunlar söyleniyor:

"Avrupalılarla Amerikalılar kendilerine özgü giysileri ve konuşma tarzlarıyla Eski ve Yeni Efes'te dolanmağa başladığı ve onların ardından da Yunan bilginleri aktın etmeğe koyulduğu vakit, başta babam olmak üzere Kırkicalıların kibrinden mazallah yanlarına varılmazdı... Memleketimiz, başka yere benzemeyen apayrı bir

²⁴ "**Primo, Türk Çocuğu**" adlı uzun hikâye (**Ömer Seyfettin'in Bütün Eserleri**, cilt 3, Bilgi yayınevi, s. 65-66).

²⁵ **Aynı eser**, s. 50.-Yusuf Akçura da "*Osmanlı Milleti meydana getirmekle uğraşmak boş bir yorgunluktur*" diyordu. (**Üç Tarz-ı Siyaset** adlı makalesi. İlk defa 1904'de Mısır'da yayımlanan bu önemli makale Türk Tarih Kurumu'nca yeniden bastırılmıştır, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi, Sayı 73, 1976, s. 7 ve s. 27-35).

²⁶ **Dido Sotiriyu**, **Benden Selâm Olsun Anadolu'ya**, Sander Yayınları, 3. baskı, İstanbul 1980 (çeviren Atillâ Tokatlı), sayfa 23.

*memleketti, evet!... 'Zamanı geliyor..., derdi papazlar. Taş kesilen kral yeniden canlanacaktır...' Ve ovamızla dağlarımızı Yunanistan'la birleşmiş görmek özlemi uyanırdı içimizde.'*²⁷.

Gerçekler bu romanda anlatıldığı kadar açık iken, tek kurtuluş yolunun "millî devlet"ten ve en az başkaları kadar milliyetçi olmaktan geçtiğini gören yöneticiler ve aydınlar o kadar azdı ki... İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde, artık hayallere yer kalmamıştı. O günkü dünyanın "süper güç"leri olan devletler Türk milletini adeta coğrafyadan kaldırmak, tarihten silmek çabasına düştüler. Türk'e çizilmek istenen bu karanlık kaderi, yine Türk milletinden aldığı güçle değiştirmeyi **Atatürk** başarmıştır.

Atatürk ve Millî Şahlanış:

Mütareke yıllarında bezginlik ve yılgınlık o derecede yaygın idi ki, daha sonra her biri bir gazetenin sahibi ve başyazarı olarak hizmetler yapan pek çok aydın, 1918 çöküntüsünün ezikliği altında, ABD başkanına bir mektup göndererek, Türkiyeyi, bakanlık ve il teşkilâtları, polisi ve jandarması, adaleti, maliyesi, tarımı, sanayii, bayındırlık işleri ve eğitimiyle Amerikalı müsteşarların ve uzmanların yönetimine vermediği öngören bir "manda" idaresi kurulmasını önermişlerdi²⁸. Görebildikleri tek kurtuluş yolu bu idi. Sonraları, Bağımsızlık Savaşında büyük kahramanlık gösterecek olanlardan bazıları bile, başlangıçta, bir umutsuzluk içinde, aynı fikre sarılmışlardı.

Sevr Andlaşması tartışılmadan imzalanmak üzere İstanbul Hükümetinin delegelerine verilirken, müttefikler adına konuşan **Clemenceau**, güçlü döneminde büyük medenî hasletlerini ve tarihin en hoşgörülü milleti olduğunu isbatlamış olan asil Türk milletine hakaretler yağdırmaktan kendini alamamıştı.

Bu büyük millet, çeşitli akımlar arasında bir uçtan bir uca savrulmaktan, horlanmaktan, ezilmekten, hatta yok olmaktan, Bağımsızlık Savaşı sayesinde kurtuldu. Atatürkün önderliğinde, yalnız kurtuluşun değil, yükselişin de yolunu buldu.

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a ayak bastıktan üç gün sonra, yolun ne olduğunu İstanbula gönderdiği resmî raporda belirtiyordu:

²⁷ Aynı eser, s. 21-23.

²⁸ İmzalar, metin ve kaynağı için, bk. Falih Rıfkı Atay, **Çankaya**, İstanbul 1980, s. 141-

“... Millet yekvücut olup hâkimiyet esasını, Türklük duygusunu hedef ittihaz etmiştir”²⁹.

Büyük önder, ilk adımını atarken, nereye gideceğini biliyordu. Millî Mücadele iki temel üzerine kurulacaktı: “*Türk Milliyetçiliği*” ve “*Millet egemenliği*”.

28 Mayıs 1919 da, Havza’dan Kolordu Komutanlarına gönderdiği yazıda, **Mustafa Kemal Paşa**:

“... Milletin esareten kurtuluşu, egemen ve bağımsız olarak topraklarımızda yaşayabilmesi, ancak azimkâr ve namuslu ellerin milleti kısa ve doğru yoldan haklarını korumağa ve bağımsızlığa sevkî ile kabil olacaktır” diyordu³⁰.

22 Haziran 1919 tarihini taşıyan ünlü Amasya Tamiminde, aynı fikir bıçak gibi keskin bir ifade ile tekrarlanacaktı:

“*Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır*”.

İstanbul’daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral **Calthorpe, Lord Curzon**’a gönderdiği 23 Haziran 1919 tarihli telgrafta, teşhisini doğru olarak koymuştu:

“*Çanakkale savaşlarında büyük ün kazanmış olan Mustafa Kemal Paşa, bir ay kadar önce Ordu Müfetişi olarak Samsun’a varışından bu yana, kendisini milliyetçi duygunun merkezi haline getirmiş görünmektedir*”³¹.

Erzurum ve Sivas Kongrelerinin kararları ve “*Misak-ı Millî*” ile, Türk milliyetçiliği yeni bir açıklığa kavuştu.

Atatürk Türk Milletine olan derin güvenini, sarsılmaz inancını Millî Mücadelenin başlarında şöyle dile getirmişti:

²⁹ Utkan Kocatürk, a.g.e., s. 44 (Mustafa Kemal Paşa’nın 22. Mayıs 1919 tarihli raporu).

³⁰ Utkan Kocatürk, a.g.e., s. 48 ve zikrettiği iki kaynak.

³¹ Bilâl N. Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, cilt I, Nisan 1919-Mart 1920, Türk Tarih kurumu Yayını, Ankara 1973, s. 26 (F.O. 371/4227/92885 sayılı belge). Millî Mücadele yıllarında Anadolu’ya gelip Mustafa Kemal Paşa ile konuşan fransız yazarı Berthe Georges-Gaulis de “*Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği*” adıyla yayınlanan kitabında “Milliyetçilik bir kaç hafta içinde Anadolu’yu fethetti” der ve şunları ekler: “Türk millî hareketi düşmanı mutlaka yenecektir... Çünkü bu hareketi yönetenler kendi şahsî çıkarlarını unutmuslardır; çünkü onlarda büyük bir ruh ve iman var” (Cenap Yazansoy tercümesi, İstanbul 1981, s. 79 ve 155).

“Batı milletlerini, bütün dünyanın milletlerini tanırım. Fransızları tanırım, Almanları, Rusları... şahsen tanırım ve bu tanışmam da harb sahalarında olmuştur, ateş altında olmuştur. Ölüm karşısında olmuştur. Yemin ederek size temin ederim ki, bizim milletimizin manevî kuvveti bütün milletlerin manevî kuvvetinin üstündedir”³².

Millî Mücadele dönemi ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yılları, milliyetçilik inancının somut bir vatan anlayışı ile bütünleştiği dönemdir³³. Millet kavramı ile *“sınırları belli bir vatan”* kavramı arasında ilişki kurulması önemli ve zorunlu bir yeniliktir. Türk milliyetçiliği vatan kavramı ile birleşince açıklık ve güç kazandı³⁴.

İkinci önemli adım, *egemenliğin* bir şahsa, bir hükümdara değil, millete ait olduğu gerçeğinin açıkça ilân edilmesi idi.

Türk milliyetçiliğinin şahlanması ile, yepyeni bir devir başlamıştır. Bu devir yalnız Türk vatanının kurtuluşunu değil, bütün ezilen Asya ve Afrika milletlerinin kurtuluşunu müjdelemiştir³⁵.

³² 8 Temmuz 1920 de askerî durumla ilgili konuşmalara TBMM kürsüsünden cevabı, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt I**, 2 ci baskı, Ankara 1961, s. 83-84.

³³ **Atatürk'ün** gerçekçi ve somut bir “vatan” fikri ile millet ve milliyetçilik arasındaki ilgiyi belirten sözleri için bk. Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara, 1984, s. 183; A. Âfet İnan, **Medenî Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu yayını, 1969, s. 19.

³⁴ Hilmi Ziya Ülken, milliyetçilikle somut bir vatan anlayışı arasındaki ilişkiye dikkati çekmiştir: **Millet ve Tarih Şuuru**, İstanbul 1948, s. 164, s. 200 ve devamı. Aynı konuda, bk. Bernard Lewis, **a.g.e.**, s. 346-347 (Bernard Lewis, Türk vatanına verilecek adın bile ancak Atatürk'le tam açıklığa kavuştuğunu belirtiyor). Yine bu konuda Ali Kazancıgil'in **“The Ottoman-Turkish State and Kemalism”** adlı incelemesi (Ergun Özbudun - Ali Kazancıgil, **a.g.e.**, s. 51) ve aynı eserde Enver Ziya Karal'ın **“The Principles of Kemalism”** adlı makalesi, s. 29-30. Atatürk'ün, Türk milletini, belli coğrafi sınırlarla çevrili vatanında kendi kendini yöneten bir bütün olarak düşündüğüne dair, bk. Barbara K. Walker ve F.M. Erol, **To Set Them Free, The Early Years of Mustafa Kemal Atatürk**, Tompson and Rutter, Grantham, New Hampshire, 1981, s. 93.- Bk. keza not 9.

Aşağıda, bu konu daha etraflı şekilde ele alınacaktır.

³⁵ Türk millî şahlanışının ve Kemalizmin milletlerarası etkisi üzerinde aşağıda ayrıca durulacaktır. Burada, milletlerin uyanış ve şahlanışını millî felâketlerin nasıl etkilediğine dikkati çekmek isteriz. İena felâketi Almanya'nın birleşmesini hızlandırdı. 1870 yenilgisi, daha önce doğmuş olan Fransız milliyetçiliğini adeta şahlandırdı; Fransız milleti 1870 zilletinin utancını silmek için seferber oldu, her alanda kalkınma atılımlarına girişti. Balkan Savaşı fâciası dernekler, dergiler, araştırmalar düzeyinde Türk milliyetçiliğinin uyanmasına yol açmıştı. Mütareke felâketi, Türk milliyetçiliğinin Mustafa Kemal önderliğindeki gerçek şahlanışını hızlandırdı. Türk milliyetçiliği, sadece bir “kürsü ve yazı çöşkünü” olmaktan kurtuldu; “yapma, yaratma, gerçekleştirme” aşamasına ulaşmış tam bir milliyetçilik halini aldı. (Peyami Safa, **Türk İnkılabına Bakışlar**, İstanbul 1938, s. 204-206).

Bir yabancı yazar, Sakarya zaferini değerlendirirken, bu gerçeğe şu sözlerle parmak basıyordu:

*“Sakarya boylarındaki Türk zaferi, Yakın ve Ortadoğu'nun siyasi yapısını kökten değiştirdi. İki yüz yıldan beri, Batı, eski Osmanlı İmparatorluğunu parçalamakta idi; fakat Sakarya Irmağında Türk'ün kendisi ile karşılaştı ve bu karşılaşmada tarihin akışı değişti. Tarih, bir gün, bu az bilinen Sakarya karşılaşmasının çağımızın kader değiştiren savaşlarından biri olduğunu keşfedecektir”*³⁶.

Profesör Dankwart A. Rustow da, tıpkı Clair Price gibi, Kemalist hareketin Türk milliyetçiliğinden güç alarak Batı emperyalizmine karşı kazandığı zaferi şöyle değerlendiriyor.

*“...Avrupanın emperyalist yayılışı, 1880 lerden 1920 lere kadar süren son aşamasında, yoğun şekilde müslüman Orta Doğu'ya yönelmişti. İşte burada, Kemalist hareket, 1919-1922 yıllarında Yunanistan'ı ve onu destekleyen müttefiklerini bozguna uğratarak, gerçekte Avrupa emperyalizmine şöyle diyordu: “Buraya kadar... Artık daha öteye gidemezsin”*³⁷.

Eğitiminin önemli bir bölümünü Türkiye'de tamamladığı için yakın tarihimizi çok iyi bilen ve Türkiye konusundaki değerli araştırmaları ile haklı bir ün kazanmış olan Profesör Dankwart A. Rustow, Türk Bağımsızlık Savaşının “*Türk milliyetçiliğine*” dayandığını gören ve belirten yabancı ilim adamlarından biridir. Birinci Dünya Savaşı sonunda, Almanya'nın kendisine dikte edilen *Versay* Andlaşması'nı kabule mecbur edildiğini, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunu parçalayan *Sen-Jermen* ve *Trianon* Andlaşmalarının da tartışmasız kabul ettirildiğini hatırlatan Prof. Rustow, Türk milletinin kendisine dikte edilmek istenen *Sevr* Andlaşmasını yırttığını; Birinci Dünya Savaşını kaybeden milletler içinde, yalnız Türklerin, Bağımsızlık Savaşı sayesinde, empoze edilmiş bir barış andlaşması yerine,

³⁶ Clair Price, **The Rebirth of Turkey**, New York, 1923, s. 188, Ünlü tarihçi A. Toynbee de Sakarya zaferinin XX. yüzyılın kader tayin edici savaşlarından biri olduğunu belirtmiştir. (**Turkey**, London 1926, s. 100).

³⁷ Ali Kazancgil ve Ergun Özbudun'un yayınladıkları “**Atatürk, Founder of a Modern State**” başlıklı kitapta (C. Hurst and Company, London 1981) Dankwart A. Rustow tarafından yazılan bölüm: “**Atatürk as an Institution Builder**”, s. 58.- Atatürk'ün millî devlet kurucusu olarak sağladığı tarihî başarı hakkında, bk. Dankwart A. Rustow, **The Founding of a Nation-State: Atatürk's Historic Achievement**, İş Bankası, 1981 Milletlerarası Atatürk Sempozyumu Bildirisi.

“müzakere” sonucu taraflarca kabul edilmiş bir andlaşma imzalamayı başardıklarını belirtir. **Prof. Dankwart A. Rustow**'a göre, **III. Selim**'le başlayan, Tanzimat'la devam eden reformlar sırasında, askerî zorunlulukların gerekli kıldığı ölçüde ıslahat adımları atılmış; fakat Avrupa'ya hâkim olan ideolojiden, özellikle *milliyetçilikten* uzak durulmağa çalışılmıştı; bu fikrin, ayrılıkçı cereyanları körüklemesinden korkulmuştu; 1918 de, yarım tedbirlerle Batı'ya yetişmenin kabil olmadığı anlaşılmış, “*Bağımsızlık Savaşında, Mustafa Kemal, İmparatorluktan geri kalanı, Türk milliyetçiliği temelinden kuvvet alarak kurtarmıştır*”³⁸.

Kurtuluş Savaşı'nda, Ankara, “Türk milliyetçiliği”nin sembolü haline gelmişti³⁹. Bütün yabancı devlet adamları, diplomatlar, dünya basını, **Mustafa Kemal** önderliğindeki Ankara hükûmetinden kısaca “Milliyetçiler” diye söz ediyorlardı.

Atatürk, Millî Mücadelenin “*milliyetçilik*” ve “*millî egemenlik*” ilkelerinden kaynaklandığını ve güç aldığını bir çok konuşmasında bizzat belirtmiştir:

“Ben 1919 senesi Mayıs'ı içinde Samsun'a çıktığım gün elimde maddî hiç bir kuvvet yoktu. Yalnız Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevî bir kuvvet vardı. İşte ben bu millî kuvvete, bu Türk milletine güvenerek işe başladım”⁴⁰.

“Millî mücadeleyi yapan doğrudan doğruya milletin kendisidir; milletin evlâtlarıdır. Millî mücadelede, şahsî hırs değil, millî izzet-i nefis gerçek sâik olmuştur”⁴¹.

Siyasî ideolojisini merak eden yabancılara **Atatürk**'ün daima tekrarladığı söz şu idi: “*Biz milliyetperveriz*”. Bunun ardından da demokrasiye, millet egemenliğine bağlılığını belirtiyordu⁴².

³⁸ Aynı eser, s. 59.

³⁹ Peyami Safa, Bağımsızlık Savaşı boyunca kullanılan bütün sıfat ve deyimlerin “millet” ve “milliyetçilik”le ilgili olduğunu anlatır: “Ankara Türk milliyetçiliğini temsil ediyordu. Kurtuluş hareketinin bütün sıfatları ve tâbirleri buna delâlettir: “**Millî Mücadele**”, **Millî İstiklâl**”, “**Millî Hareket**”, “**Millî Kuvvetler**”, **Millî Zafer**”, “**Büyük Millet Meclisi**”, “**Hâkimiyet-i Milliye**”... Kurtuluş davasının lûgatında bu millî kelimesi... tam bir milliyetçilik mefhumunun bütün manalarını içine alır”. (**Türk İnkılâbına Bakışlar**, İstanbul, 1938, s. 81-82).

⁴⁰ **Atatürkçülük**, I. kitap, **Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri**, Ankara 1983, 48.

⁴¹ Enver Ziya Karal, **Atatürk'ten Düşünceler**, s. 172; Hamza Eroğlu, **Atatürkçülük**, Ankara 1981, s. 81.

⁴² Bk. Utkan Kocatürk **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, genişletilmiş 3. baskı, Ankara 1984, s. 187. Atatürk, 1926 da yaptığı bir konuşmada şöyle demiştir: “*Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz*”. (**Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, cilt V, hazırlayanlar: Sadi Borak - Utkan Kocatürk, Ankara 1972, s. 114).

Millî Kurtuluştan sonra, sıra yeni atılımlara gelmişti. **Atatürk**'e göre, asıl görev yeni başlıyordu. Bu görev, büyük devletler kurmuş, pek çok medeniyetin vârisi olmuş, dünya medeniyetine katkıda bulunmuş, yüzyıllar boyunca İslâm'ı savunmuş, Hindistan'dan Avrupa ortalarına kadar dünyanın pek çok ülkesinde eserler bırakmış, bağımsız yaşamak için her fedakârlığa katlanmağa hazır olduğunu isbat etmiş olan Türk milletini çağdaş medeniyet yolunda hızla ilerletmekti. **Atatürk** Türk milletinin bu alanda da kudretini göstereceğinden emindi. Türk milletinin meziyetlerini onun kadar derin bir inanç ve coşkunlukla dile getirenler azdır.

Türk'ün Gerçek Nitelikleri:

Ankara'ya gelişinin ertesi günü, 28 aralık 1919 da, Ankara'lılara hitaben yaptığı önemli konuşmada **Lloyd George**'ların, **Clemenceau**'ların iftiralarına, "Türkler cedlerinin geldiği yere, Orta Asya'ya sürülmelidir" diyenlere cevap veren **Mustafa Kemal Paşa**, Türk'ün inkâr edilmek istenen medenî hasletlerini ve kabiliyetlerini dile getirir:

"Milletimiz aleyhinde söylenenler bütünüyle iftiradır." "Milletimizin büyük kabiliyetleri tarihen ve mantıken sabittir".

"Milletimiz... büyük güçlükler içinde bir imparatorluk vücuda getirdi. Ve bu imparatorluğu altıyüz yıldan beri tam bir ululuk ve büyüklükle sürdürdü. Bunu başaran bir millet elbette yüksek siyasi ve idari niteliklere sahiptir. Böyle bir durum yalnız kılıç gücüyle vücuda gelemezdi.

Dünya bilir ki, Osmanlı Devleti, çok geniş olan ülkesinde, bir sınırdan öteki sınırına ordusunu olağanüstü bir sür'atle ve tamamen donatılmış olarak naklederdi. Böyle bir hareket yalnız ordu teşkilâtının değil, bütün idare şubelerinin son derecede mükemmel işlediğinin ve kendilerinin kabiliyetli olduğunun delilidir."

"Milletimizin zalim olduğu iddiası da sırf iftiradan, baştan başa yalandan ibarettir. Hiç bir millet, milletimizden daha çok yabancı unsurların inanç ve âdellerine riayet etmemiştir. Hatta denilebilir ki, başka dinlere mensup olanların dinine ve milliyetine riayetkâr olan yegâne millet bizim milletimizdir.

Fatih İstanbul'da bulduğu dinî ve millî teşkilâtı olduğu gibi bıraktı. Rum Patriki, Bulgar ekzarhu ve Ermeni kategigosu gibi hristiyan din reisleri imtiyaza sahip oldu. Kendilerine her türlü serbestlik verildi. İstanbul'un fethinden beri, müslüman olmayanların mazhar

buldukları bu geniş imtiyazlar milletimizin dinen ve siyaseten dünyanın en müsaadekâr ve civanmert bir milleti olduğunu isbat eden en büyük delildir”⁴³.

Osmanlı Devletinin çöküş döneminde müslüman olmayan bazı azınlıkların “yabancı entrikalarına kapılarak ve ayrıcalıklarını kötüye kullanarak”, vahşiyane usullere başvurarak, ayrılma siyaseti gütmeleri sonucu kendi başlarına dert açtıklarını hatırlatan **Mustafa Kemal Paşa**, Avrupa ülkelerinin başka dinlere ve milletlere mensup olanlara karşı yaptıkları zulümleri örnekleriyle hatırlatır ve içimizdeki “millî duygudan yoksun” yarı aydınlara güzel bir ders verir:

“... Nâdir şekilde de olsa üzüntüyle izitiyoruz ki, milletin tarihini okumamış veya millî duygudan yoksun kalmış oldukları anlaşılın bazı şahıslar, yabancıların aleyhimize ileri sürdükleri suçlamaları reddetmedikten başka, vatanlarını kabahatli göstermekten çekinmiyorlar”⁴⁴.

Değerli ilim adamı **Bernard Lewis**, Türklerin birlikte yaşayıp yönettikleri gayrimüslimlere zulüm yapmadıklarını, objektif bir değerlendirme ile, çok iyi belirtmiştir⁴⁵. Başka dinden olanlara hoşgörü göstermenin, ayırım gözetmemenin Batıda da, Doğuda da çok yeni bir gelişme olduğunu; tam hoşgörüye en ileri demokrasilerde bile kolay ulaşılmadığını; -yabancıların ortalığı karıştırdığı 19 uncu yüzyıl sonlarına kadar- Batı’da görülen dehşet verici zulüm ve baskıların benzerine Osmanlı devletinde asla rastlanamayacağını; bu açıdan Osmanlı Devletinin sicilinin mükemmel olduğunu anlatır. Geçmiş yüzyıllarda Türk-İslâm âlemi ile Batı-Hristiyan âlemi arasındaki çatışmanın, bazan bugünkü Doğu-Batı soğuk savaşına benzetildiğini de kaydeden Prof. **Bernard Lewis**, şu ilginç hükümle konuyu bağlar:

“Bu benzetmeyi yaparken, o devirde, sığınma hareketinin Batı’dan Doğu’ya doğru olduğunu da hatırlamalıyız”⁴⁶.

⁴³ **Atatürk’ün Söylev ve demeçleri**, c. II, 2 nci baskı, s. 8-9 (28 Aralık 1919, Ankara’lılarla konuşma).

⁴⁴ **Aynı konuşma**, s. 9-10.

⁴⁵ **“The Emergence of Modern Turkey”** (London, 1961) adlı eserinde, B. Lewis: “Osmanlı Devleti başka dinlere karşı, İslâm hukuk ve geleneğine uygun olarak, hoşgörü sahibi idi. Devletin Hristiyan ve Musevî tebaası, bütün olarak, barış ve güven içinde yaşıyordu” demektedir. (s. 14).

⁴⁶ **a.g.e.**, s. 349.

Atatürk'ün 28 aralık 1919 da Ankaralılarına hitab ederken, milliyetçi bir Türk'ün ruh isyanı ile, iftiralara verdiği cevapları, bakınız bir yabancı ilim adamı nasıl teyid ediyor. Prof. **Oberling**'e göre, Batılıların kafasına "korkunç Türk" imajı haksız olarak yerleştirilmiştir: "*Ne yazık ki çok az bilinen gerçek şudur: ondokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda, Türkler saldırgan olmaktan çok daha ziyade saldırının kurbanları olmuşlardır*"⁴⁷.

Oberling, Yunanistan'daki Türklerin, 1821 den sonra nasıl, koyu bir din düşmanlığı ile, kadın ve çocuklar dahil, imha edildiklerini İngiliz tarihçisi **William St. Clair**'in ayrıntılı eserine dayanarak tasvir eder. İngiliz belgelerine dayanarak, 1919 da, Anadolu'nun bir tek şehrinde, bir günde 9716 Türk'ün nasıl Yunan istilâcılar tarafından, inanılmaz bir vahşetle katledildiklerini hatırlatır⁴⁸.

İngiltere konsolosu Sir **Alfred Biliotti**'nin İngiltere dışişleri bakanı **Salisbury**'ye gönderdiği rapor⁴⁹ ve Fransız **Victor Bérard**'ın, "*Les Affaires de Crète*" adlı kitabı (Paris 1900, s. 275), Girit'te Türk kadın ve çocuklarının bile nasıl vahşice katledildiğini, Merkezî Girit'teki 80 Türk köyünün haritadan tamamıyla silinişini anlatır⁵⁰.

Prof. **Oberling**'e göre, Türkler Kıbrıs'ı aldıkları zaman Rum ahali tarafından kurtarıcı gibi karşılandılar. Çünkü katolik Venedikliler Ortadoks Rumları köle haline getirmişler, kiliselerine ve mallarına el koymuşlar, üç yüz yıla yakın Başpiskoposlarını seçmelerine izin vermemişlerdi. Osmanlı-Türk yönetiminde Kıbrıs Rumları dinî hürriyetlerine ve haklarına yeniden kavuştular, çünkü "*Osmanlı sistemi yüzyıllar boyunca, Osmanlı İmparatorluğu içindeki dinî azınlıklara Avrupa'nın her hangi bir yerinde benzeri grupların yararlanabildikleri hürriyetten daha fazlasını sağlıyordu.*"

Yine Prof. **Oberling**, katolik zulmünün Avrupa'dan kovduğu musevîlerin ancak Türk-İslâm ülkesinde yaşama hakkına ve din hürriyetine kavuştuklarını anlatır⁵¹.

1655 yılında Türkiye'yi ziyaret eden **Jean Thévenot** adlı bir seyyahın, izlenimlerini "*XIV. Lui'nin Bir Tebaasının Gözüyle Büyük Türk'ün*

⁴⁷ **The Road to Bellapais, The Turkish Cypriot Exodus to Northern Cyprus**, Columbia University Press, New York 1982, s. 43.

⁴⁸ Aynı eser, s. 44-45.

⁴⁹ İngiliz Arşivindeki resmî belge: **Great Britain, Parliament, Sessional Papers, 1898, Vol. CVI, 140** sayılı belgedir.

⁵⁰ Oberling, a.g.e., s. 45 ve 2, 3, 4, 5 sayılı dip notları.

⁵¹ a.g.e., s. 2-4 ve not 8. Sir Harry Luke, **Cyprus under the Turks**, London 1921, s. 15-16; aynı yazar, **The Old Turkey and the New**, London 1955, s. 66-101.

İmparator'luğu' (L'Empire du Grand Turc, Vu par un Sujet de Louis XIV, 1655, yeni baskısı Paris 1965) başlıklı bir kitapta topladığına yukarda değinmiştik. O dönemde Batı'da hüküm süren korkunç bağnazlığa, önyargılara ve Türklüğü övmenin çok büyük cesaret istemesine rağmen, bu dikkatli gözlemci, kendini korumak üzere kitabının şurasına burasına "tedbir" kabilinden bazı kötüyeli cümleler yerleştirmiş olmakla birlikte, bakınız Türkler hakkında neler yazıyor:

"Hristiyan âleminde pek çok kimse Türklerin büyük şeytanlar, barbarlar, inançsız kişiler olduğunu sanır; fakat onları tanıyan ve onlarla konuşanlar çok farklı bir görüşe varırlar. Kesin gerçek şudur ki, Türkler iyi insanlardır ve 'kendimize yapılmasını istemediğimiz hiç bir şeyi başkasına yapmamak' yolundaki emre büyük bir dikkatle uyarlar. Hemen belirtiyim ki, burada, Türklerden söz ederken, asıl Türkleri kast ediyorum; başka dinden onların dinine geçenleri değil. Çünkü bu gibiler her türlü kötülüğü yapabilirler... Asıl Türkler çok dürüst insanlardır. Bütün dürüst insanları, Türk, Hristiyan veya Musevî olmalarına bakmaksızın takdir ederler. İster Türk, ister Hristiyan olsun, herhangi bir insanı aldatmanın, onun malını haksız olarak ele geçirmenin doğru olmadığına inanırlar...

... Türkler son derecede inançlı, yardımsever insanlardır. Dinlerine bağlıdırlar. Onu bütün kâinata yaymak isterler ve bir Hristiyanı takdir edip severlerse, ondan Türk olmasını rica ederler... Çok sevgi duydukları hükümdarlarına sâdıktırlar. Ona büyük saygı gösterirler... Hükümdarına ihanet ederek Hristiyanlara katılan bir Türk göremezsiniz... Türkler kendi aralarında pek kavga etmezler. Etseler bile yoldan ilk geçen kişi onları barıştırır. Ya da şikâyetçi olan taraf, şikâyet ettiği kişiyi tamıktar önünde mahkemeye davet eder; şikâyet edilen adaletten kaçamaz; kaçarsa kendi kendini mahkûm etmiş olur. Mahkemede herkes kendi delillerini ortaya koyar ve haksız olan mahkûm edilir...

... Türkler ölçülü insanlardır. Onlar için denebilir ki, yaşamak için yemek yerler, yemek için yaşamazlar". (a.g.e., s. 162-163).

İncelemeleri sırasında Ege Adalarını da ziyaret eden **Jean Thévenot** bu adalarda yönetimi ellerinde tutan Türklerin Katoliklere veya Ortodoks Rumlara ait kiliselere dokunmadıklarını; buralarda dinî törenlerin Hristiyan âlemindekenden farksız şekilde devam ettiğini; Türklerin hiç bir şekilde herhangi bir kimsenin ibadetine engel olmadıklarını; herkesin kendi

inancının gereklerini tam bir serbestlikle yerine getirebildiğini; hatta, Türk ahali tarafından en küçük ölçüde rahatsız edilmeksizin, belli günlerde sokaklarda ruhanî alaylar düzenlendiğini anlatır (a.g.e., s. 258-259). Rumları “*hasis, kötü ahlaklı, kindar, son derecede bağnaz ve iki yüzlü*” olarak nitelendiren bu Fransız seyyahı, “*Türklerden daha çok, Ortodoks Rumların, katoliklere karşı düşmanlık gösterdiklerini*” de belirtmekten geri kalmaz (a.g.e. s. 224)

1655 de yayınlanan bu ilginç seyahatname, Türklere karşı Hıristiyan Batının ne kadar ön yargılı olduğunu, fakat bazı gerçeklerin balçıkla sıvanamayacağını gösteren bir tarih belgesidir.

Ünlü Filozof Voltaire:

“Büyük Türk, değişik dinlere mensup yirmi milleti barış içinde yönetiyor. Türkler, Hıristiyanlara barış zamanında ılımlı ve zafer anında âlicenap olunabileceğini öğretmişlerdir” diyor.

David Hotham, “*The Turks*” adlı eserinde (Londra, 1972), “*Türkler yıkıcı değil, yapıcı bir millettir*” diyor (s. 201). Objektif bir tahlil yapmağa çalışarak hem kusurlara, hem meziyetlere değinen bu yazara göre,

“Normal şartlar altında, Türk, dünyanın en iyi yürekli, başkalarına en çok yardımcı olan, en büyük içtenlikle dost olabilen insanıdır” (s. 125).

Hotham'a göre, “*Türklerin bir çok mükemmel meziyetleri vardır: Vakar, asalet, dürüstlük, içtenlik, nezaket, misafirseverlik, büyük fizikî cesaret ve dayanıklılık*” (s. 136).

Yine Türkiyeyi ve Türkleri iyi tanıyan **Prof. Bernard Lewis**'e göre, Türkler “*sâkin şekilde kendine güvenen, sorumlu davranmayı bilen ve her şeyin üstünde medenî cesaret sahibi olan*” bir millettir. (a.g.e., s. 480)

Türkleri tanıyan bir çok yabancı yazarlar (Lamartine, Michelet, Pierre Loti, Claude Farrère, Roux, Granville, Garnier, Toynbee, G. Duhamel ve daha niceleri), bu yazının çerçevesine sığdıramayacağımız övgülerle, Türk milletinin meziyetlerini anlatmışlar, Hıristiyan Batı'nın yüzyıllar öncesinden gelen ve sebepleri apaçık ortada olan haksız önyargılarını cevaplandırmışlardır.

Fransız tarihçisi **André Clot** da, çok yeni bir eserde, bu gerçeği teslim ediyor:

*“Kendi dinlerinden olmayanlara karşı Osmanlı’lar hiç bir düşmanlık göstermemiştir. Toplu zulümler, “pogrom”lar Türkiye’de görülmemiştir; Hristiyan ülkelerde hoşgörünün nâdir olduğu bir devirde, bu ülke hoşgörü alanında herkese örnek olacak durumda idi”*⁵².

Aynı tarihçi, Avrupa’da devletin fakir tebaanın dertleriyle hiç ilgilenmediği bir dönemde, *“halkın kaderi ve ihtiyaçlarıyla ilgilenen devlet”* fikrinin ve uygulamasının Türkiye’de mevcut olduğunu belgeliyor⁵³.

Verdiğimiz şu bir kaç örnek, **Atatürk**’ün, milliyetçi ruhunun bütün coşkunluğu ile,

*“Hiç bir millet, milletimizden çok yabancı unsurların inanışlarına saygı göstermemiştir.” “Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk milleti medenidir. Tarihte medenidir, hakikatte medenidir”*⁵⁴.

diye haykırmakta ne kadar haklı olduğunu gösterir.

Ne yazık ki, gerçeği gören ve dürüstlikle, cesaretle yazabilen yabancı ilim ve kalem adamları, Haçlı seferleri zihniyetiyle veya peşin hükümle Türklüğe iftira yağdıranlar yanında azınlıktadırlar. Bu sebeple **Atatürk, Türk Milletinin** *“unutulmuş büyük medenî vasfını ve büyük medenî kabiliyetini”* her fırsatta hatırlatmıştır. Hayatının önemli bir bölümünü tarih ve dil çalışmalarına adanması, gerçek anlamda millet olmanın ancak *“millî kültür”*² le mümkün olacağını bilmesindedir. Gerileme yıllarının yüreklerde bıraktığı ezikliği ve yarı aydınların aşağılık komplekslerini yenebilmek için, **Atatürk** bütün ömrünce çaba göstermiştir⁵⁵.

⁵² André Clot, **Soliman le Magnifique**, Paris 1983, s. 254. (Aynı eserde, René de Lusinge’in **“De la Naissance, Durée et Chute des Etats”** adlı, 1588 de yayınlanmış bir kitabından ilginç bir bölüm aktarılmaktadır. Türk’ün daima zaferden zafere koşmasını on yedi ayrı sebeple açıklayan bu bölüm, Türk’ün medeniyet, zekâ, cesaret, eğitim, strateji ve askerlik san’atı bakımından üstün niteliklerini anlatıyor. Bk. André Clot’un **adı geçen eseri**, s. 406-407).

⁵³ Aynı eser, s. 282-283.

⁵⁴ **Atatürkçülük, 1. Kitap, Atatürk’ün Görüş ve Direktifleri**, Ankara 1983, s. 49 ve 51.

⁵⁵ Atatürk’ün dil ve tarih çalışmalarına verdiği önem ve bu çalışmalarla Türk milletinin millî duygularını, kendine güvenini daha da güçlendirmeye çalıştığı hakkında, yabancı bilim adamlarınca pek çok neşriyat yapılmıştır. Örnek olarak, Nicholas Hans, **‘Nationalism and Education in Asia’**, **Comparative Education Review** (Ekim 1958), s. 7; **Report on Current Research on the Middle East** (Washington: Middle East Institute, 1957), s. 41-42.

Türk milletini Atatürk'ün nasıl değerlendirdiğini, baştan başa Türk milliyetçiliği ile dolup taşan *Onuncu Yıl Nutku*'ndan ve başka konuşmalarından yararlanarak özetliyorum:

*“Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir... Türk milleti millî birlik ve beraberlik içerisinde güçlükleri yenmesini bilmiştir... Türk milletinin tariht bir niteliği de güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir... Türk milletinin büyük millet olduğunu bütün medenî âlem, az zamanda, bir kere daha tanıyacaktır... Türklüğün unutulmuş büyük medenî vasfı ve büyük medenî kabiliyeti, bundan sonraki gelişmesi ile, geleceğin yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır”*⁵⁶.

*“Türk'ün haysiyeti, onuru ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür”*⁵⁷.

*“Türk milleti güzel herşeyi, her medenî şeyi, her yüksek şeyi sever, takdir eder. Fakat muhakkaktır ki herşeyin üstünde takdir ettiği bir şey varsa, o da kahramanlıktır”*⁵⁸.

*“Bizim milletimiz vatani için, hürriyeti ve egemenliği için fedakâr bir halktır”*⁵⁹.

*“Türk esirlik kabul etmeyen bir millettir”*⁶⁰.

*“Türkiye halkı, yüzyıllardan beri hür ve müstakil yaşamış ve istiklâlî yaşamının gereği olarak düşünmüş bir milletin kahraman evlâtlarıdır. Bu millet istiklâlsiz yaşamamıştır, yaşayamaz ve yaşamayacaktır”*⁶¹.

*“Bizim başka milletlerden hiçbir eksikimiz yok. Cesuruz, zekiyiz, çalışkanız, yüksek amaçlar uğrunda ölmesini biliriz”*⁶².

*“Büyük şeyleri büyük milletler yapar”*⁶³.

⁵⁶ *Onuncu Yıl Nutku*'ndan. Bu nutku, Cumhuriyetin onuncu yılında, ilkokul son sınıf öğrencisi iken, Ankara'da Atatürk'ün sesinden dinlemenin mutluluğunu ve anlatılmaz heyecanını yaşadım. Çocuk yüreğimin nasıl sonsuz bir millî gururla ve güvenle dolduğunu hâlâ bütün canlılığı ile hatırlıyorum.

⁵⁷ *Büyük Nutuk*, 1927 (*Atatürkçülük*, 1. kitap, *Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri*, Ankara 1983, s. 49).

⁵⁸ 3 Ağustos 1931 deki bir demeci, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, c. III, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, 1954, s. 89.

⁵⁹ *Atatürkçülük*, 1. kitap, *Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri*, Ankara 1983, s. 49.

⁶⁰ *Aynı eser*, s. 51.

⁶¹ Claude Farrère'in İzmit'e gelerek kendisini ziyareti sırasında Mustafa Kemal Paşa'nın nutku, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, c. II, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü yayını, 2. baskı, 1959, s. 35.

⁶² Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara 1984, s. 170.

⁶³ *Atatürkçülük*, 1. kitap..., s. 51.

“Türk milletinin son yıllarda gösterdiği harikaların, yaptığı siyaset ve sosyal inkılapların gerçek sahibi kendisidir... Milletimizde bu kabiliyet ve tekâmül var olmasaydı, onu yaratmağa hiçbir kuvvet ve kudret yeterli olamazdı”⁶⁴.

“Bu millet kılı kıpırdamadan dava uğruna canını vermeğe razı olmasaydı ben hiç bir şey yapamazdım”⁶⁵

“Giriştığımız büyük işlerde, milletimizin yüksek kabiliyet ve yüksek sağduyusu başlıca rehberimiz ve başarı kaynağımız olmuştur”⁶⁶.

“Türk kuvvet ve zekâsının yenmediği ve yenemeyeceği güçlük yoktur”⁶⁷.

“Bizim milletimiz derin bir maziye mâliktir... Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır”.

“Benim hayatta yegâne fahrim, servetim Türklükten başka bir şey değildir”⁶⁸.

“Bu memleket tarihte Türk’ü, halde Türktür ve ebediyen Türk olarak yaşayacaktır”⁶⁹.

“Türklük esastır. Bu mevcudiyeti tarih içinde araştırmak, birbirini izleyen bir tarih zinciri içinde tesbit edilecek Türk medeniyeti ile öğrenmek yerinde olur. Fakat, bu öğrenmeye lâyık olmak için bugün çalışmak lâzımdır”⁷⁰.

Yukardaki sözler, Atatürk’ün “Türk! Öğün, çalış, güven” diye özetlediği görüşünün hangi duygu ve düşüncelere dayandığını açıklamaktadır.

⁶⁴ Atatürk’ün *Söylev ve Demeçleri*, c. II, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü yayını, cilt II, s. 214.

⁶⁵ Utkan Kocatürk, a.g.e., s. 192. *Behçet Kemal Çağlar, Atatürk’ün Türk milletinin bağrından doğuşunu, onu kurtarışını ve onunla bütünleşmesini ne güzel anlatmıştır:*

“Atatürk olmasaydı çökmüştü Türk ulusu
Kurtuluş olanağı öylesine azdı ki
Türkteki kutsal gücün şahlanışı Atatürk
Türk ulusu olmasa Atatürk olmazdı kil..”

Millî Mücadele yıllarında ve zaferden sonra Atatürk’ü içtenlikle destekleyen Ziya Gökalp de, “Gazi Paşa Hazretlerine İkinci İstida” adlı 30 Ekim 1922 tarihli manzumesinde, Atatürk’ün, milletini ve çağını anlayan bir önder olarak, Türk milleti ile nasıl kaynaşıp bütünleştiğini dile getirmiştir (Fevziye A. Tansel, a.g.e. s. 292-293).

⁶⁶ Utkan Kocatürk, a.g.e., s. 190

⁶⁷ Aynı eser, s. 191.

^{68, 69, 70} Aynı eser, s. 168.

Atatürkçü Milliyetçilik Anlayışının Özellikleri:

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı, bu yazının girişinde de belirtildiği gibi, diğer ilkeleriyle bağlantılıdır ve o ilkelerin ışığında açıklanmalıdır.

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı akılcı, çağdaş, medenî, ileriye dönük, demokratik, toplayıcı, birleştirici, yüceltici, insanî ve barışçıdır.

Böyle bir milliyetçilik anlayışı, milliyetçilikle taban tabana zıt olan *komünizmle yanyana gelemeyeceği* gibi, *ırkçılıkla, totaliter faşizmle, şovenizmle, teokratik düzen savunuculuğuyla da bağdaşmaz.*

Millet gerçeği, çağımızın reddedilmez sosyal ve siyasî gerçeklerinden biridir. Bu gerçek ne "proletaryanın milletlerarası tesanüdü" edebiyatıyla, ne kozmopolit görüşlerle ortadan kaldırılamaz. Materyalist görüşlerin ileri sürdüğü gibi, millet, "burjuvazinin gelişmesinden doğan bir geçiş cemiyeti" değildir. Millet fikrini reddedip, her siyaset ve toplum olayına sınıf açısından bakan totaliter doktrinlerin uygulandığı ülkelerde bile, millî duygular ortadan kaldırılamamaktadır. Çin milliyetçiliği, Rus milliyetçiliği, Romen veya Polonya milliyetçiliği, bu ülkelerdeki siyasî rejim ne olursa olsun, derinden derine sürüp gitmektedir.

Milliyet duygusu ve millet gerçeği, milleti inkâr eden ideolojilerden daha güçlüdür. Bunun sayısız örneği ortadadır.

Ayağı yerden kesilmemiş, özellikle totaliter rejim heveslerine kapılmamış sosyalist düşünürler arasında da millet olgusunun' gücünü, önemini, değerini ve büyük yararlarını kabul edenler vardır ⁷¹.

Milliyetçiliği ırkçılıkla, totaliter faşizmle, saldırganlık veya şovenizmle bir tutarak kötölemek, milliyetçiliğin anlamını saptırmaktır. Bugünkü dünyamızda, milliyet duygusu ve millet gerçeği, inkârı kabil olmayan olgulardır: hem de, manevî değerleri güçlendiren, insanları yüceltip kaynaştıran, kültürü geliştiren, çeşitli millî kültürlerle dünyayı zenginleştiren, ilerlemeyi ve çağdaşlamayı hızlandıran, hürriyeti koruyan ve demokrasiyi mümkün kılan yararlı olgular...

⁷¹ Prof. Dr. Hamza Eroğlu, *Atatürk'e göre Millet ve Milliyetçilik* (Turhan Feyzioğlu, İsmet Giritli, Mehmet Gönübol, Mustafa Aysan'la birlikte yayınladığı "Atatürk Yolu" adlı ortak eserdeki incelemesi), İstanbul 1981, s. 140. Marksizmin millet konusundaki görüşlerinin gerçeğe uymadığı, "devlet" in de, "millet" in de geçici oldukları yolundaki marksist teorinin yanlışlığı, sosyalizmin milliyetçiliğin yerine geçmek şöyle dursun gitgide milliyetçiliği benimsemek durumunda kaldığı hususunda, bk. A.W.Wright'ın "*Socialism and Nationalism*" başlıklı incelemesi (Leonard Tivey, a.g.e., Oxford 1981, özellikle s. 164-167). Komünist ülkelerin milliyetçilikten etkilenişi hakkında bk. aynı eser'de Gordon Smith'in "A Future For the Nation-State?" başlıklı incelemesi.

Çağdaş milliyetçilik akılcı ve gerçekçidir. Prof. **Sadri Maksudi Arsal**'ın deyimiyle "bugünkü milliyetçilik *sosyolojik* ve *psikolojik* esaslara dayanır; kan tablili ile uğraşmaz, kafataslarının şekliyle de ilgilenmez. Belli bir millete bağlılık hissi bugünkü milliyetçiliğin esasıdır" ⁷².

Atatürk'ün yaptığı kısa bir tanıma göre "*Millet, dil, kültür ve ideal birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu bir siyasi ve iktisadi heyettir*" ⁷³. **Atatürk**, her milletin, diğer milletlere oranla, tabii veya sonradan kazanılmış özel karaktere sahip olduğunu belirtmiş, ancak *bütün* milletlerin mutlaka *ayni* şartların etkisi altında oluşmadıklarına da dikkati çekmiştir ⁷⁴.

Yine **Atatürk**'e göre milletin en kısa tanımı şudur: "*Ayni harstan (kültürden) olan insanlardan oluşan topluma millet denir*" ⁷⁵. Gerçekten, ortak kültür, millet olma açısından hayati unsurdur. Tarih gösteriyor ki, bazen ortak bir millî kültür etrafında toplanan bir sosyal grup milleti ve devleti oluşturmuş; bazan de önce bir devlet çatısı altında toplanma vuku bulmuş, ortak millî kültür bundan sonra adım adım gelişmiştir. Her iki halde de, milletin varlığını ve bütünlüğünü koruyup sürdürebilmesi açısından, millî kültür hayati önem taşır. Polonyalılar, İsraililer, Osmanlı İmparatorluğundan veya Avusturya-Macaristan İmparatorluğundan ayrılan birçok milletler, yüzyıllarca kendi devletlerinden yoksun yaşadıkları halde, bağımsızlıklarına kavuşunca kolayca millet haline gelebilmelerini millî kültürlerini koruyabilmiş olmalarına borçludurlar.

Atatürk milleti oluşturan şartları incelerken, bir toplumun millet olabilmesi için bunlardan hiç değilse *bir kısmının* bir araya gelmesi gerekeceğini öne sürmüştü; ancak her millet için şartların *hepsinin* bir arada bulunmasının mutlaka gerekli olmadığını da haklı olarak vurgulamıştır ⁷⁶. Meselâ İsviçre kök birliği veya dil birliği olmadığı halde, aynı siyasi çatı

⁷² Sadri Maksudi Arsal, a.g.e., s. 191. Prof. Mümtaz Turhan da aynı görüştedir: "... Millet her şeyden önce sosyolojik bir birlik, sosyal psikolojik bir vâkıa olduğuna göre..." "a.g.e. s. 406. Bu görüş, Ernest Renan'ın ünlü "Quest-ce qu'une Nation" adlı incelemesindeki millet tanımına uygundur.

⁷³ A. Afetinan, Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Ankara 1969, s. 8 ve 18.

⁷⁴ Ayni eser, s. 371-376.

⁷⁵ Ayni eser, s. 24.

⁷⁶ Ayni eser, s. 372-373; Leonard Tivey'nin editörlüğünü yaptığı *The Nation-State* (Oxford, 1981) başlıklı eserde yer alan 'A Future For The Nation-State' başlıklı incelemesinde Gordon Smith, ortak kültür, ortak kök, ortak dil gibi unsurların milleti oluşturmada payı bulunabileceğini, fakat bunlardan hiç birinin mutlaka gerekli olmadığını "bir milletin devleti yaratabileceğini, fakat aynı şekilde bir devletin de milleti yaratabileceğini" belirtir (s. 198).

altında toplanan, aynı yurttta yaşayan, ortak bir tarihf mirası paylaşan, beraber yaşamak hususunda ortak iradeye sahip olan, ortak amaçları bulunan insanların millet olabildiklerini gösteren bir örnektir. Önemli olan, şu veya bu şekilde, ortak değerlerin, ortak inanç ve ideallerin, ortak millî kültürün ve özellikle aynı devlete ve aynı millete mensup olma duygusunun korunması ve durmadan geliştirilmesidir. Şüphesiz, millet olabilmek ve millet olarak kalabilmek için, ortak bir millî kültürün geliştirilmesi büyük önem taşır.

Ortak millî kültürün oluşmasında, ortak bir vatanda aynı devlete sadakatle bağlı yurttaşlar olarak birlikte yaşamının⁷⁷, ortak zaferlerin ve hâtralar mirasının, birlikte sevinip birlikte acılara ve fedakârlıklara katlanmanın, geleceğe dönük ortak ümitlerin, ortak millî ahlâkın önemini hatırlatan **Atatürk**, millî birlik ve beraberliğin korunup güçlendirilmesinin önemi üzerinde ısrarla durmuştur⁷⁸.

Atatürk, ayrıca, ancak *hür* bir toplumun millet sıfatına lâyık olacağını belirterek, millet ile hürriyet ve bağımsızlık arasındaki ilişkiye de dikkati çekmiştir⁷⁹.

Millet Sadece Sayı ve Yığın Değildir

Bugün yeryüzünde, milletlerarası andlaşmaların yapay olarak yarattığı, İkinci Dünya Savaşından sonra tarih sahnesine çıkmış pek çok ülke görüyoruz. Tarihleri kırk-elli yıldan veya bir kaç yüzyıldan geriye gitmeyen devletler büyük çoğunluktaadır.

Türk milleti, binlerce yıldan beri vardır; tarih yazılmaya başlandığından beri, Türk'ün izini dünya tarihinin sayfalarında görürsünüz. Binlerce yıldan beri bağımsız yaşamış, kendi kendini yönetmiş, bir çok devletler kurmuş olan Türk milleti, en zor şartlar altında bile benliğini ve varlığını korumuştur.

Millet kavramı içinde, **Malazgirt**'ler, **Mohaç**'lar, **Plevne**'ler, **Çanakkale**'ler ve **Millî Mücadele** gibi nice kahramanlık destanı vardır. Onda, **Ulubat**'lı **Hasan**'lar, **Nene Hatun**'lar, cepheye mermi taşıyan

⁷⁷ Türk Vatandaşlığı, Türkiye Cumhuriyetinin bütün Anayasalarında, en toplayıcı ifade ile, vatana ve devlete bağlılık şeklinde tanımlanmıştır. **1924 Anayasası, Madde 88: Türkiye ahâlisine, din ve ırk farkı olmaksızın, vatandaşlık itibarıyla Türk ülâk olunur**". **1961 Anayasası, Madde 54: "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür"**. **1982 Anayasası, madde 82: "Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür"**.

⁷⁸ **Atatürkçülük, I. Kitap, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri**, Ankara 1983, s. 47 ve s.

73-77.

⁷⁹ Aynı eser, s. 81.

analar, **Mehmet Âkif**'in “*Şüheda fıskıracak toprağı sıksan şüheda*” diye andığı sayısız şehitler vardır.

Onda **Orhon** kitabeleri, **Farabî**, **İbn-i Sina**, **Kaşgarlı Mahmud**, **Mevlâna**, **Hacı Bektaş-ı Veli**, **Yunus Emre**, **Aşık Paşa**, **Hacı Bayram-ı Veli**, **Ali Şîr Nevaî** vardır; **Karacaoğlan**'lar, **Köroğlu**'lar, **Seyranî**'ler, **Dadaloğlu**'lar, **Âşık Veysel**'ler vardır. Onda **Mimar Sinan**'lar, **Bakî**'ler, **Fuzulî**'ler, **Namık Kemal**'ler, **Yahya Kemal**'ler, adları bir yazıya değil, kitaplara sığmayacak nice zirveler vardır. Onda **Dede Korkut** destanı, **Nasrettin Hoca** nükteleri vardır.

Onda, **Süleyman Çelebi**'nin Mevlid'i, **Itrî**'nin sedası, **Selimiye**'nin haşmeti, türkülerin yanıklığı, kilim nakışlarının güzelliği vardır.

Onda, **Aras**'tan **Meriç**'e, **Dicle**'den **Sakarya**'ya, **Zap**'dan **Gediz**'e, **Ağrı**'dan **Erciyes**'e, **Süphan**'dan **Uludağ**'a, **Toros**'lardan **Istıralara** uzanan vatanımız vardır. “*Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır*” diyen şairin belirttiği şekilde, uğrunda sayısız şehitler verilerek “coğrafya” olmaktan çıkıp “vatan” olmuş kutsal ülkemiz vardır.

Onda **Erzurum**'un barı, **Orta Anadolu**'nun halayı, **Ege**'nin zeybeği, **Karadeniz**'in horonu, **Elâzığ**'ın “çayda çıra” sı, birbirinden güzel halk oyunları, halk deyişleri, halk giysileri, ninelerimizden dinlediğimiz masallar, yüzyıllardan süzülüp gelen atasözlerimiz vardır.

Onda ipliği konuşuran, taşı nakış gibi işleyen, sazları ağlatan, dilimizi yoğuranların emekleri vardır; en güç şartlarda bile millete kurtuluş yolunu açıp zaferlere zaferler katanların bize bıraktıkları miras vardır; devlet ve toplum hayatının, san'atın, ilmin ve tekniğin her dalında iz bırakan; bugün de, çağdaşlaşma yolunda hızla ilerleyen milletimizin ihtiyaçlarına uygun şekilde değerli eserler veren, Türk kültürünü geliştiren, “Türk'ün medenî hasletlerini” dünyaya tanıtan sayısız insanın katkısı vardır. Bilimin, sanatın, tekniğin her dalında milletimizi çağımıza ulaştıranların payları vardır.

Onda, bu vatanın çocuklarına “*Türk'üm, doğrucum, çalışkanım...*” demeyi öğreten; **İstiklâl Marşını** ezberleten; ayyıldızlı bayrağı sevdiren; körpe yüreklere vatan sevgisini sindiren yüzbinlerce öğretmenin emeği, yüzbinlerce adsız kahramanın göz nuru ve alın teri vardır.

Onda büyüğünü sayan, küçüğünü ve zayıfı koruyan, komşusunun derdini kendi derdi bilen, dürüstlüğe, yiğitliğe, mertliğe değer veren **Türk'ün** temiz ahlâk mirası vardır.

Türk milleti dediğimiz kutsal varlığın dokusunda, vatan sathındaki her kümbetin, her kervansarayın, her eğitim kurumunun, her kubbenin, her

âbidenin, her sanat eserinin, her şehitliğin katkısı vardır. Topraklarından bereket fışkıran, sanayide ilerlemiş, bütün çocukları okula, bütün hastaları hekime, bütün köyleri yola, ışığa kavuşmuş, sosyal ve kültürel sorunlarını çözmüş, güçlü Türkiye'yi mutlaka gerçekleştirme azmi vardır.

Türk Milleti dediğimiz kutsal kavramın içinde, Ankara'nın bir tepesindeki Anıt-Kabri'nden gelecek yüzyılların ileri Türkiye'sine güvenle bakan Atatürk'ün temsil ettiği unutulmaz zaferlerin hâtuvaları ve bizlere müjdelediği aydınlık geleceğin umutları vardır.

Özetle "millet" dediği zaman, sadece bugün yaşayan yurttaşlarımızın sayı olarak varlığını değil, bütün geçmiş kuşakları ve -gelecekte Türklüğün adını, bağımsızlığını, şerefini, dünya tarihindeki seçkin yerini sürdürecektir olan- henüz doğmamış kuşakları hep birlikte düşünmek gerekir.

Şimdi, Atatürkçü Türk milliyetçiliği anlayışının bazı özelliklerine daha yakından bakalım:

Atatürkçü Milliyetçilik Anlayışı Ülke ve Millet Bütünlüğüne Önem Verir:

Millî birlik ve beraberlik duygusu, aralarındaki bütün ayrılıklara rağmen, millet fertlerini birbirlerine sınıksız bağlar.

Milleti teşkil eden birimlerin doğum yerleri, büyüdükleri yurt köşeleri, eğitim düzeyleri, meslekleri, mezhepleri, siyasî parti rozetleri ayrı olabilir. Fakat, doğum yerleri ayrı da olsa, vatan birdir. Parti bayrakları ayrı da olsa, ayyıldızlı bayrak birdir. Meslekler, mezhepler ayrı da olsa, millet birdir.

Bir milletin mensuplarının aynı gemide yolculuk eden insanlar oldukları; gemi su alırsa, mürettebatıyla, yolcularıyla, herkesin tehlikeye düşeceği unutulmamalıdır.

İlk bakışta ayrı gibi duran parmaklar nasıl aynı ele, aynı kola bağlı iseler, doğum yerleri, geçim kaynakları, meslekleri, siyasî tercihleri ayrı olan yurttaşlar da, aynı millete bağlıdırlar. Nasıl ayrı gibi duran parmaklar kazmayı, küreği, kalemi beraberce tutuyor ve gerektiğinde birleşip tek bir yumruk oluyorsa, bir milletin fertleri de milletin kalkınması veya savunulması uğrunda elele vermediği bilmelidirler. Gerektiğinde tek bir yumruk gibi birleşebilmek için, parmakların arasına düşmanlık dikenleri yerleştirilmesine imkân bırakmamalıdırlar.

Yüzyıllar boyunca aynı bayrak altında aynı inançları paylaşarak yaşamış, ortak vatanlarını omuz omuza savunmuş, "kaderde, kıvançta ve tasada ortak olmuş", aynı büyük milletin şerefli evlâtları olarak yaşamağa

kararlı insanlar arasına ayrılık tohumları ekilmeğe çalışılması **Atatürk**'ün toplayıcı, birleştirici Türk milliyetçiliği anlayışıyla bağdaşmaz⁸⁰.

Aşağıda ayrıca üzerinde durulacağı gibi, ırkçı olmayan, lâiklik esasından ayrılmayan, sınıf kavgasını değil sosyal dayanışmayı (içtimai tesanüdü) hedef tutan Atatürkçü milliyetçilik anlayışı, büyük Türk milletini ırk, mezhep, sınıf kavgalarıyla bölmeğe kalkışacak olanlara karşı en sağlam savunma aracıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin devlete sadakatla, millete sevgiyle bağlı bütün yurttaşları, rahatlıkla ve içtenlikle, "ben Türküm" diyebilmelidir.

Van'dan, Diyarbakır'dan Trakya'ya, Karadeniz'den Akdeniz'e kadar yurdumuzun her köşesindeki memleket evlâtlarını "*hep aynı cevherin damarları*"⁸¹ olarak vasıflandıran **Atatürk**, ırk, mezhep, sınıf ayrılıklarını körükleyenlere karşı çıkmış; millî birlik ve bütünlüğü sarsmağa çalışanların, "*düşmana âlet olmuş beyinsizler*" dışında, kimseyi etkileri altına alamayacaklarını söylemiştir⁸². Tarih potasında kaynaşmış, birlikte sevinip birlikte ağlamış insanları ırk veya mezhep kavgalarını körükleyerek birbirine düşürmek ihanettir. Türkiyede "*Türkiye halkları*" değil, bir millet vardır. Milletimizi kendi içinden bölmeğe yönelik bütün didinmelerin boğulmağa mahkûm olduğunu belirten Atatürk'e göre:

*"Türk milleti, kendinin ve memleketin yüksek menfaatlerinin aleyhine çalışmak isteyen bozguncu, vatansız ve milliyetsiz beyinsizlerin saçmalamalarındaki gizli ve kirlî emelleri anlamayacak bir topluluk değildir"*⁸³.

Atatürk'e göre, milletin birlik ve bütünlüğü en büyük kuvvet kaynağıdır:

*"Gerektiğinde vatan için bir tek fert gibi yekpâre azim ve karar ile çalışmasını bilen bir millet, elbette büyük bir geleceğe lâyık ve aday olan bir millettir"*⁸⁴.

⁸⁰ Turhan Feyzioğlu, **Millet Yolunda**, İstanbul 1975, s. 243-250.

⁸¹ Kadri Kemal Kop, **Atatürk Diyarbakır'da**, 1938, s. 4 (Nakleden H. Eroğlu, a.g.e., s. 163).

⁸² A. Afetinan, a.g.e., s. 376-378.

⁸³ **Atatürkçülük, Birinci Kitap, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri**, Ankara 1983, s. 74-76.

⁸⁴ 1 Kasım 1927, Cumhurbaşkanlığına yeniden seçilmesi üzerine millete hitaben yayınladığı bildiri, **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, Türk İnkilâp Tarihi Enstitüsü yayını (Derleyen Nimet Arsan) Ankara, 1964, s. 536.

“Bir milletin başarısı, mutlaka bütün millî güçlerin bir istikamette oluşması ile mümkündür. Bu nedenle bilelim ki, elde ettiğimiz başarı, milletin güç birliği etmesinden, ortak hareket etmesinden ileri gelmiştir. Eğer aynı başarı ve zaferleri gelecekte de tekrarlamak istiyorsak, aynı esasa dayanalım ve aynı şekilde yürüyelim”⁸⁵.

1961 ve 1982 Anayasalarının 3. Maddeleri aynı cümle ile başlar:

“Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür”.

Anayasa'nın temel hak ve hürriyetlerin sınırlarıyla ilgili hükümlerinde de “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü”nün korunması ilkesi yer almıştır. Siyasî partilerin tüzük, program ve faaliyetleri “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne” aykırı olamaz. Devlet radyo ve televizyonu, görevini yerine getirirken, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü korumak zorundadır. Vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğü ilkesine, Cumhurbaşkanı ve milletvekili yeminleri, önemli temel haklar, sıkıyönetim ve yargı organları ile ilgili Anayasa hükümlerinde de yer verilmiştir⁸⁶.

Millî birlik ve bütünlüğü gerçekleştirip güçlendirmekte Millî Eğitimin payı ve görevi büyüktür.

Bu hususu Atatürk çok açık bir dille anlatmıştır:

“Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekları eğitimin sınırları ne olursa olsun, ilkönce ve herşeyden önce Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine, millî geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek gereği öğretilmelidir.

Dünyada, milletlerarası duruma göre böyle bir mücadelenin gerektirdiği manevî unsurlara sahip olmayan kişilere ve bu nitelikte kişilerden oluşan toplumlara, hayat ve bağımsızlık yoktur.

Çocuklarımızı aynı eğitim derecesinden geçirerek yetiştireceğiz. Kesinlikle bilmeliyiz ki, iki parça halinde yaşayan milletler zayıftır...’⁸⁷.

Yine Atatürk 1935 de bu konuda şöyle diyor:

⁸⁵ 27 Ocak 1923 de İzmir’de halka hitabı, Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Cilt 2, İkinci Baskı Ankara, 1959, s. 77.

⁸⁶ 1982 Anayasası, madde 3, 13, 14, 28, 30, 33, 68, 81, 103, 122, 133, 143. 1961 Anayasası ve değişiklikleri, madde 3, 11, 22, 26, 29, 57, 77, 96, 121, 124, 136.

⁸⁷ Atatürkçülük, Atatürkçü Düşünce Sistemi, III. Kitap, Ankara 1983, s. 30-31.

“Bir yurdun en değerli varlığı, yurttaşlar arasında millî birlik, iyi geçinme ve çalışkanlık duygusu ve kabiliyetlerinin olgunluğudur. Millet varlığını... korumak için bütün yurttaşların canlarını ve herşeylerini derhal ortaya koymaya karar vermiş olmaları, bir milletin en yenilmez silâhı ve korunma vasıtasıdır. Bu sebeple, Türk Milletinin idaresinde ve korunmasında, millî birlik, millî duygu, millî kültür en yüksekte göz diktiğimiz idealdir”⁸⁸.

Atatürkçü Milliyetçilik Anlayışı Irkçılığı Reddeder:

Türk milliyetçiliği, kafataslarıyla uğraşmaz. Çağdaş bilimin reddettiği “üstün ırk, aşağı ırk” nazariyeleriyle ilgisi yoktur. Anayasa’ya “Milliyetçilik” ilkesi eklenirken eski İçişleri Bakanı **Şükrü Kaya**’nın belirttiği gibi: “Bizim millîci ilkemiz dar ve tekelci değildir”⁸⁹.

Aynı gün konuşan **Recep Peker** ise, bizim milliyetçiliğimizin “kan ve ırk milliyetçiliği”nden farklı olduğunu belirtmiştir⁹⁰.

Dünyanın pek çok bölgesinde ırkların az veya çok birbirine karıştığı gerçeği bir yana, aynı vatanda, aynı devletin yurttaşları olarak, o vatana ve o devlete sadakatle bağlanarak, yüzyıllar boyunca aynı bayrak altında omuz omuza o vatani savunarak, zaferleri, sevinçleri, acıları ve geleceğe ait ümitleri paylaşarak kökleşen millî duygu ve ortak millî kültür, ırk unsurundan elbette daha önemlidir. Irk ayrımcılığını millet bütünlüğünü yıkmak için bilerek körüklemek ise, mensup olduğu topluma karşı işlenmiş bir suçtur.

Irkçılığın ilkelliği, insanlığa aykırı sonuçları, zararlı etkileri tartışılmayacak kadar açıktır. Medenî dünyada ırkçılığın yeri yoktur.

⁸⁸ Utkan Kocatürk, **Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri**, 3. Basım, Ankara 1984, s. 173. Bu dergide Atatürk’ün 10. yıl Nutku’nun fotokopisi yayınlanmaktadır. İlk metne, Atatürk’ün, kendi el yazısı ile eklediği “*millî birlik duygusu*” sözleri ilgi çekicidir.

⁸⁹ 5 Şubat 1937 tarihli **TBMM Tutanağı**, s. 60.

⁹⁰ **Aynı Tutanak**, s. 66. Çağdaş milliyetçiliğin kan tahlili ve kafatası ile uğraşmadığı, sosyolojik ve psikolojik esaslara dayandığı hakkında Prof. Dr. Sadri Maksudi Arsal ve Prof. Mümtaz Turhan’ın görüşleri için yukarıda *not 72* ye bakınız. Prof. Dr. Erol Güngör de, “Hakikatte milliyetçilik, bir kültür hareketi olmak dolayısıyla **ırkçılığı**, halka dayanan bir siyasî hareket olarak da **otoriter** idare sistemlerini reddeder” diyor. (Bk. **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1978, s. 117). Prof. Dr. Mehmet Kaplan da, “**Yeni Türk Milliyetçiliği**” başlıklı yazısında, “yeni milliyetçiliğin... ırkçı olmadığını belirtmek lâzımdır” demiştir (**Nesillerin Ruhunu**, İstanbul, 4. baskı, 1978, s. 40).

Atatürkçü Türk Milliyetçiliği Çağdaşlaşmayı Amaçlar, Medeniyetçidir:

Atatürk, Meşrutiyet döneminin sadece bir *fikir* akımı halinde kalan milliyetçiliğini, önderliğini yaptığı siyasi *hareketin* eksenine haline getirmiştir.

Meşrutiyet döneminde, “Türkçülük” ile “Batıcılık” akımları arasında bir ölçüde çatışma vardı; Milliyetçiler “batılılaşma” yı ya temelden reddediyorlar, ya da sınırlı tutmağa çalışıyorlardı. Dünyanın pek çok ülkesinde, özellikle sömürgeci devletlerin pençesi altına düşmüş Asya ve Afrika ülkelerinde, milliyetçilik akımı Batı’ya ve onun temsil ettiği medeniyete *karşı* bir tepki ve başkaldırma şeklinde doğmuştur. Atatürk Türkiye’inde ise, “Batı medeniyetinden yararlanma ve çağdaşlaşma” ile “milliyetçilik” birbirine karşı değil, birbirine *paralel* olarak gelişmiştir⁹¹.

Hiçbir zaman bağımsızlığını yitirmemiş, daima kendi devletine sahip olmuş Türk milleti için, milliyetçilik, sadece başka bir millete karşı düşmanlık tarzında beliren “*olumsuz bir tepki milliyetçiliği*” nden ibaret kalmamıştır; Atatürkçü milliyetçilik, Türk milletinin yüceltilip ilerletilmesini amaçlayan, *olumlu ve ileriye dönük* bir milliyetçiliktir.

Milliyetçilik elbette, bir millete mensup fertlerin, kendi tarihlerinden, o tarihi dolduran parlak başarılarından, geçirilen felâket ve ıstıraplardan süzülüp gelen ortak kıvançlara, ortak tasalara, ortak değerlere dayanır. Bununla beraber **Sadri Maksudi Arsal**’ın “*Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları*” adlı eserinde belirttiği gibi, “Milliyetçilik, milliyet duygusu, ancak maziye, mazideki şeylere bağlılıktan ibaret değildir. Milliyet hissinin tecelli ettiği diğer bir saha vardır. O da istikbale (geleceğe) yönelmiş emel, gaye ve düşünceler sahasıdır”.

Atatürkçü milliyetçilik medeniyetçidir. “Ne maske altında olursa olsun milleti geri bir hayat anlayışına çekecek akımlar Atatürkçü olamaz”⁹².

Milliyetçi Türk aydını, kendi millî kültürünün hazinelerini hor görmeyecektir. Onları anlayıp değerlendirecektir. Fakat akılcı ve çağdaş

⁹¹ Bernard Lewis, a.g.e., s. 478. Ömer Seyfettin, “**Türklük Mefkûresi**” adlı eserinde: “Cahil milletler toplanamaz. Birlik yapamaz... Türkler de okuyup bilgi ve fen öğrenmezlerse milletlerini anlayıp terakki edemezler” diyor. (İstanbul, 1977 baskısı, s. 34). Bk. keza Yaşar Nabi, **Tek Yol Atatürk Yolu**, Dördüncü Basılış, İstanbul 1980, s. 46 ve 49-50.- Atatürkçü Türk milliyetçiliğinin özellikleri, bu arada çağdaşlaşma ile ilişkisi konusunda, Prof. Dr. Suna Kili’nin tahlillerine bakınız, **Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli**, Ankara 1981, s. 206-220.

⁹² Sadi İrmak, **Türk Devrim Tarihi, İdeoloji ve Tarih Açısından İnceleme**, İstanbul 1973, s. 254.

düşünceli olacaktır. Milletın eski kültür hazinelerinin değerini bilmek, eski harfleri yeni harflere tercih ve Türkiye'yi çağdaşlaştırmaya yönelmiş inkılâpları red anlamına gelmez.

Medeniyetçi ve çağdaş olmak, milliyetçi olmayı en küçük ölçüde engellemez. **Ord. Prof. Dr. Sadi İrmak**, Atatürk'ün kişiliğini anlatırken, onun medeniyetçi ve milliyetçi yönünü şöyle değerlendiriyor:

“Tarih O’nu zengin tecrübelerle donatmıştı. Memleketin bütün ıstıraplarını tatmıştı. Zekâsı ile de, iradesiyle de bir üstün insandı. Milletın büyük talihi olarak savaşlarda efsanevî bir ün kazanmıştı. Hiç yıpranmamıştı. Halis bir milliyetçi idi. Memleketin içinde Avrupa uygarlığını, dışında Türk Milliyetçiliğini temsil ediyordu”⁹³.

Cumhuriyet dönemine girildiğinde, “millîleşme” ihtiyacı ile medeniyet yolunda atılımlar yaparak “çağdaşlaşma” ihtiyacı aynı derecede ağır basıyordu. **Falih Rıfki Atay**'ın bir hâtırat kitabından naklettiği şu satırlardaki acı gerçeği düşünürsek, Cumhuriyet döneminde nereden nereye geldiğimizi ve milliyetçilikle medeniyetçiliği bağdaştırma zorunluğunu daha iyi anlarız:

“.. Ta Harbiye'den Tünel'e kadar en çok dikkate çarpan şey, buralarda Türklüğü ilgilendiren hiç bir nişane bulunmaması, tören günlerinde bütün caddelerin daha fazla yabancı devlet bayrakları ile donanmış olması idi. O vakit merak edip araştırmıştım: Bütün cadde boyunca, Ağacami, Galatasaray Lisesi ve Postahaneden başka Türklere ait bir şey yoktu... Hiç bir Türk müessesesi bulunmayan Yüksek Kaldırım'dan aşağı inilince Karaköy ve etrafı da Beyoğlu'ndan farklı değildi. Yalnız eski bir Türk börekçisinden başka... İstanbul'un ithalât ve ihracat işleri ile Türk'ün alâkası yoktu... Yabancı mütehasısların çalıştığı Yıldız Çini Fabrikası, Haliç'teki askerî Feshane fabrikası, Karamürsel ve Hereke fabrikalarından başka bütün memlekette Türklüğe mal edilecek endüstri tesisi yoktu. Hatta has un Marsilya'dan gelir, İstanbul halkı Rusya'dan büyük fiçularla getirilen Sibir yağı ile beslenirdi...”⁹⁴.

Bu tabloya, demiryollarının, tramvayın, tünelin, suyun, sadece bir iki büyük şehirde mevcut olan elektriğin, Zonguldak'taki taşkömürünün, ormanlarımızdan kereste elde eden tesislerin hep yabancılara ait olduğu

⁹³ a.g.e., s. 163.

⁹⁴ Falih Rıfki Atay, “Geriden Bakınca”, Dünya gazetesi, 24 Kasım 1957.

gerçeğini ekleyiniz. Okur-yazarlık oranının kadınlarda yüzde üç, erkeklerde yüzde on civarında olduğunu düşününüz. Pamuk ülkesi Türkiye'ye kaput bezinin dışardan geldiğini, pancar tarımına elverişli Türkiye'de bir gram şeker üretilmediğini, bir torba çimento, bir kurşun kalem yapılamadığını hatırlayınız. Falih Rıfkı Atay'ın şu sözlerine katılmamak kabil mi: "Beni şerefli Türklüğüme kavuşturanları ölünceye kadar hatırlayacağım ve hatırlatacağım. Bu şerefli Türklük, yalnız askeri zaferle değil, inkılaplarla ve her millî hayat kolunda kalkınma ile kazanılmıştır".⁹⁵

Atatürkçülük'te, devlet ve millet dinamik bir ideale yönelmiştir⁹⁶. Çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkmak, millî hedeftir. 10. Yıl Nutku'nda Atatürk şöyle diyor:

"Bugün, aynı inan ve kesinlikle söylüyorum ki, millî ideale tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk milletinin büyük millet olduğunu bütün medenî âlem, az zamanda, bir kere daha tanıyacaktır".

Bir konuşmasında, Atatürk, bu "dinamik ideale" şu sözlerle değiniyor:

*"Büyük davamız, en medenî ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli bir inkılâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir"*⁹⁷.

Atatürkçülüğü, "modernleştirici milliyetçilik" veya "millî bir çağdaşlaşma ideolojisi" olarak özetleyen bilim adamlarımızın önemli bir gerçeğe parmak bastıklarını belirtmek isteriz⁹⁸. Türk milletini, kökleri tarihin derinliklerinde, dalları göklerde ulu bir çınar ağacına benzetebiliriz. Bu çınar ağacı, kökleri ile şanlı tarihimizden beslenirken, dalları ile daima daha yükseklerle uzanacaktır. Çağdaşlaşmak, ışığa, aydınlığa, uygarlığa doğru ilerlemek, millî benliğimizden uzaklaşmak demek değildir. Türk milleti, Atatürk'ün önderliğinde, hem "çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne yükselmek" amacına erişmek için atılımlara girişmiş, hem de millî benliğine kavuşarak Türk olmanın sevinç ve ögüncünü duymuştur.

⁹⁵ Aynı makale.

⁹⁶ "Dinamik ideal" konusunda, bk. Necdet Öztoran, "Atatürkçülükte Devletin Dinamik İdeali" başlıklı makale, Atatürkçülük, İkinci kitap, Atatürk ve Atatürkçülüğe ilişkin makaleler, Ankara 1981, s. 347-370

⁹⁷ Prof. Dr. Kemal Aytaç, "Atatürk'ün Eğitim Görüşü", aynı kitap s. 111

⁹⁸ İsmet Giritli, **Kemalizm İdeolojisi**, (Turhan Feyzioğlu, Mustafa Aysan, Hamza Eroğlu, Mehmet Gönübol ile birlikte yazdığı **Atatürk Yolu** adlı ortak eser, İstanbul 1981) s. 285 ve 290.; Suna Kili, a.g.e., s. 192 ve 210; Yaşar Nabi, **Tek Yol Atatürk Yolu**, 4. basılış, İstanbul 1980, s. 33 ve devamı.

Atatürkçü Milliyetçilik Anlayışı Lâiklik İlkesiyle Bağlantılıdır, Her Türlü Mezhep Ayrımcılığını Reddeder.

Atatürkçü Türk milliyetçiliği anlayışı, milletin oluşmasında ortak tarihin, ortak inançların, ortak kültürün rolünü kabul eder; fakat milleti ümmetle karıştırmaz. Teokratik devlet anlayışına kapalıdır.

Ziya Gökalp, “*Türkçülüğün Esasları*” adlı büyük eserinde “*Türkçülük hiç bir zaman klerikalizmle, teokrasi ile, istibdatla bağdaşmaz*” demekte haklıdır⁹⁹.

“Millet” sözü, yüzyıllarca, bugünkü anlamında değil, “dinî cemaat” anlamında kullanılmıştır. Osmanlı döneminde uzun süre, devletin hıristiyan veya musevî tebaasına “millet” sıfatı verilmiştir. Bugün de “millet” veya “millî” sözünü, Arapça’daki köküne uygun olarak, sadece dinî anlamda yorumlamaya kalkışanlar vardır.

Tarih ve sosyoloji ilminin ışığında, dinî inanç birliğinin, bazan milletlerin yoğuruluşunda ve doğuşunda önemli bir rol oynadığı ileri sürülebilir. Ancak dinî inanç beraberliği tek başına millet bağının yerine geçemez. Öte yandan, Atatürkçü milliyetçilik anlayışı, hiç bir şekilde, insanın dinî inancından uzaklaşmasını gerektirmez.

Türkiye Cumhuriyeti lâik bir devlettir. Lâiklik elbette dinin reddi, inanç ve ibadet hürriyetinin tanınmaması, dinî inançlara saygı duyulmaması anlamına gelmez¹⁰⁰. Ancak lâik bir devlette, mezhep ayrılıklarının yurttaşlar arasında nifak yaratmak için sömürülmesine göz yumulamaz. Din veya mezhep ayrılığını sömürerek, millî beraberlik ve bütünlüğü parçalamaya çalışmak, lâiklik ilkesine olduğu gibi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının ve kanunlarının açık hükümlerine de aykırıdır.

Hiç şüphe yoktur ki, lâik düzenin ülkemizde sağladığı en hayırlı sonuçlardan biri, aynı büyük milletin öz evlâtları arasındaki mezhep çatışmalarına kökünden son vermiş olmasıdır.

Anadolu’da eski yüzyıllarda görülmüş olan, 19. cu yüzyılda şiddetini büyük ölçüde kaybeden; **Atatürk** döneminde ise lâik düzenin sağladığı hoşgörü sayesinde, *tamamen* unutulmuş mezhep çatışmalarını hortlatma çabaları, Atatürkçü milliyetçiliğe aykırıdır. Oy toplama uğruna bu çeşit kışkırtmalara kalkışmak, Atatürkçü milliyetçiliğe ihanet demektir. Değerli

⁹⁹ **Türkçülüğün Esasları**, Kültür Bakanlığı Yayını, hazırlayan Mehmet Kaplan, İstanbul 1976, “Siyasi Türkçülük” bölümü, s. 177.

¹⁰⁰ Lâiklik ilkesiyle ilgili görüşlerimiz “**Türk İnkılâbının Temel Taşı: Lâiklik**” başlıklı başka bir incelememizde etraflıca açıklanmıştır. (Bk. **Atatürk Yolu** adlı ortak eser, İstanbul 1981, s. 168-226 ve bu incelemenin sonundaki bibliyografya)

tarihçi **Ekrem Üçyiğit**'in sözleriyle “Tarihe gömülmesi gereken bu türlü anlaşmazlıkları bilerek canlandıranlar, ancak bu yurdun ‘*dahilî ve haricî bedhahları*’ olabilir”¹⁰¹.

Atatürkçü Milliyetçilik Anlayışı Sınıf Kavgasını Reddeder; Millî Dayanışma ve Sosyal Adaletten Yanadır:

Atatürkçü milliyetçilik, Türk milletinin sosyal adalet içinde kalkınmasını sınıf kavgasında görmez. **Atatürk**, Türk toplumunu teşkil eden köylü, çiftçi, işçi, esnaf, sanatkâr, sanayici, tüccar, serbest meslek mensubu, memur gibi her çeşit meslek ve zümrelerin, aynı millî toplumun birer unsuru olarak, sosyal adalete uygun esaslar içinde, âhenkli bir tarzda işbirliği yapmalarını; bunlar arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların, millet yararını her şeyin üstünde tutarak uzlaştırılmasını ve bağdaştırılmasını öngören bir temel görüşe sahiptir.

Atatürkçülüğün, “milliyetçi bir çağdaşlaşma ideolojisi” olduğunu bir çok incelemesinde belirtmiş olan Prof. Dr. **İsmet Giritli**, bu ideolojinin “özgürlük ve bağımsızlığı tehlikeye girmiş bir ülkenin *sınıfsal* değil, *ulusal* bir başkaldırısı neticesinde” doğduğuna dikkati çeker¹⁰². *Sınıf* bilincinin geliştirilmesi ve sınıflar arasında *kavganın körüklenmesi* esasına dayanan marksist-leninist anlayışın aksine, Atatürkçülük, *millî* bilincin uyandırılması, millî birlik ve beraberliğin güçlendirilmesi, *sınıf kavgasının önlenmesi* esasına dayanır.

Atatürk, sosyal dayanışma, millî dayanışma yanlısı idi. 1931 seçimleri sırasında millete hitaben kendi imzası ile yayımlandığı beyannamede, bu konudaki görüşlerini çok açık bir şekilde ortaya koymuştu: Sınıf çatışması yok, sosyal dayanışma var, diyordu.

Atatürk, her toplumda olduğu gibi, Türk toplumunda da işbölümünün zorunlu şekilde mevcut olduğunu kabul ediyor, ancak çeşitli işlerde çalışan yurttaşlar arasında sınıf kavgasının bilerek körüklenmesine karşı çıkıyordu.

Atatürk dönemi, Türkiye’de ilk önemli sosyal kanunların kabul edildiği dönemdir. Birinci BMM’nin kabul ettiği ilk kanunlardan biri, kömür havzasında çalışan işçilerin sosyal hakları ve güvenlikleri ile ilgiliydi. Bağımsızlık savaşının en çetin günlerinde, Anadolu bozkırında toplanan

¹⁰¹ Ekrem Üçyiğit, **Din ve Biz**, Ankara 1968, S. 234.

¹⁰² İsmet Giritli **Kemalizm İdeolojisi, (Atatürkçülük, II. Kitap, Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler, Ankara 1938), s. 60.**

yeni Meclis, bu sosyal konuya eğilmişti. Sosyal haklar ve sosyal güvenlik açısından, **Atatürk** döneminde çıkarılan en önemli kanunlardan biri de İş Kanunu'dur.

Şüphesiz, ülkenin ekonomik gücü geliştikçe, sosyal haklar da genişleyecekti. Nitekim öyle oldu.

Birçok araştırmacılar, **Atatürk**'ün milliyetçilik ve millî bütünlükle sosyal adaleti bağdaştırmaya çalışan görüşlerini, Fransa'da büyük atılımların gerçekleştirildiği Üçüncü Cumhuriyet döneminin başlıca ideolojisi olan "tesanütçülük" (solidarisme) ile karşılaştırmışlardır¹⁰³. Bu ideoloji, çağdaş toplumda, sınıflar arası kavganın zorunlu olmadığı görüşüne dayanır: bütün meslek gruplarının katkısıyla ve iyi düzenlenmiş sosyal kurumlarla, toplum, uyum ve dayanışma içinde ilerleyip yükselebilir.

Yoksullukla, işsizlikle, hastalıkla, cehaletle, her türlü darlıkla ve sosyal ızdırapla mücadele etmek devletin görevidir.

Atatürkçülük, ne sosyal dertlere karşı kayıtsız kalınmasını, ne de millî bütünlüğün sınıf kavgası kışkırtmalarıyla parçalanmasını kabul etmez¹⁰⁴.

Atatürk'ün bu konudaki çok açık sözlerinden bir kaçını hatırlatmakla yetinelim:

"Türk toplumunu oluşturan başlıca çalışma grupları şunlardır: Çiftçiler, küçük san'at sahibi ve esnaf, amele ve işçi, serbest meslek sahipleri, sanayiciler, tüccarlar, memurlar.

Bunların her birinin çalışması diğerlerinin ve bütün toplumun hayat ve mutluluğu için zorunludur.

*Bu duruma göre, amaç, sınıf mücadelesi yerine sosyal düzen ve dayanışmayı sağlamaktır..."*¹⁰⁵.

¹⁰³ Şerif Mardin **Religion and Secularism in Turkey** başlıklı inceleme, (Ali Kazancıgil-Ergun Özbudun, a.g.e., s. 212); aynı eserde, Ergun Özbudun'un **The Nature of the Kemalist Political Regime** başlıklı incelemesi, s. 88.

¹⁰⁴ **Atatürk**'ün sınıf kavgasını reddeden sosyal görüşü için bk. Sadi Irmak, **Atatürk, Bir Çağın Açılışı**, İstanbul 1984, s. 38.

¹⁰⁵ **Atatürkçülük, Üçüncü Kitap, Atatürkçü Düşünce Sistemi**, Ankara 1983, s. 40-41. Atatürk'ün 1931 yılı nisan ayında Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesi münabesetiyle parti başkanı olarak yayınladığı bildiri dikkate değer: "Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdi ve içtimai hayat için işbölümü itibariyle çeşitli mesai erbabına ayrılmış bir câmîa telâkki etmek esas prensiplerimizdendir... Fırkamızın (partimizin) bu prensiple güttüğü gaye sınıf mücadelesi yerine içtimai intizam ve tesanüt (dayanışma) temin etmek ve birbirine ters düşmeyecek surette menfaatlerde âhenk tesis eylemektir" (**Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, Ankara, 1964, s. 550).

Atatürk, kendi el yazısıyla, “**Demokrasiye muhalif asrı cereyanlar**” başlığı altında, aşırı sağ ve aşırı sol kölelik rejimlerini reddetmiştir. Bolşevizmin, uygulamada, bir azınlık diktatörlüğüne yol açtığını anlatan **Atatürk**, bolşevikler (marksist-leninistler) hakkında şöyle diyor:

*“Gayelerinde, millî değerlerdir. Şahsî hürriyet ve eşitlik tanımazlar. Halk egemenliğine riayetleri yoktur. İçerde, çoğunluğu, zorlama ve baskı ile görüş noktalarına itaate mecbur tutarlar; dışarda propaganda ve ihtilâl teşkilâtı ile, bütün dünya milletlerine kendi prensiplerini yaymağa çalışırlar. Halbuki hükümet kurmaktan gaye, evvelâ ferdi hürriyetin teminidir. Bolşevik hükümet tarzında istibdat mahiyeti görülmektedir”*¹⁰⁶.

Atatürk, kendi el yazısıyla yazdığı ve “**Medenî Bilgiler**” kitabında yer alan bu satırların ardından, bir toplumun, zorla ve baskıyla, bazı kişilerin görüşlerinin esiri ve kölesi gibi yaşatılmasının tabii ve akla uygun bir hükümet sistemi olmadığını belirtmiştir.

Yine **Atatürk**, daha 1922 de, Batılı istilâcılara karşı giriştiği ölüm-kalım savaşında Sovyetlerden destek gördüğü bir sırada bile, “*biz milliyetçiyiz; ne bolşevik, ne de komünist olamayız*” yolunda çok açık beyanlarda bulunmuştur¹⁰⁷. 1935 de verdiği bir demeçte de:

“Türkiye’de bolşeviklik olmayacaktır. Çünkü Türk Hükümetinin ilk gayesi halka hürriyet ve saadet vermektir”

demiştir¹⁰⁸.

¹⁰⁶ A. Afetinan, **Medenî Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk’ün El Yazıları**, 1969, s. 421-422.

¹⁰⁷ Utkan Kocatürk, **Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri**, 3. Basım, Ankara 1984, s. 187; **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Cilt III**, Ankara 1954, s. 51. Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Birinci Dünya Savaşı galiplerinin Türkleri yarı sömürge olarak yaşatma heveslerini de, Sovyetler Birliğinin Türkleri peyk devlet yapma yolunda o zaman açığa vurulmuş isteklerini de, Atatürk’ün, milliyetçilik ilkesine dayanarak nasıl boşa çıkardığını anlatır. Yazar Atatürkçü milliyetçiliğin, milli devleti bir amaç olarak gördüğünü, bunu Sovyetler Birliğine katılmanın bir aracı gibi görenlere karşı Ankara Hükümetinin ve Atatürk’ün başarılı şekilde direndiklerini belirtir. Tarık Z. Tunaya, “halis Türk milliyetçiliği” diye nitelendirdiği Atatürkçü milliyetçiliğin ırkçı, teokratik, enternasyonalci (komünist) unsurları kesinlikle reddettiğini, Lloyd George’lara da, Zinovief’lere de boyun eğmediğini vurgular. (**Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük**, Genişletilmiş ikinci baskı, İstanbul 1981, s. 58-60, s. 136 ve s. 142).

¹⁰⁸ Utkan Kocatürk, aynı eser, s. 187-188. Komünizmin milliyetçilikle olduğu gibi demokrasiyle, tenel insan hak ve hürriyetleriyle neden bağdaşamayacağı konusunda, bk. Turhan Feyzioğlu, “**Büyük Tehlike, Komünizm**”, (Ankara, 1969).

Atatürkçü milliyetçilik, komünizmle ve sınıf kavgası kışkırtmacılığı ile bağdaşmaz, ama sosyal adalete ve sosyal güvenliğe önem verilmesini gerektirir. Türkiye’de Cumhuriyet döneminin başından beri adım adım gerçekleştirilen sosyal adalet ve sosyal güvenlik tedbirleri, sınıf kavgası ve kanlı çatışmalar yoluyla elde edilmiş sonuçlar değildir. Bu tedbirler, devletin, Atatürkçü bir milliyetçilik anlayışı ile, Türk milletini kaynaşmış ve bağdaşmış hale getirme yolundaki bilinçli çabalarından doğmuştur.

Kamu hizmetlerinin ve kalkınmanın gerektirdiği külfetler ve sağladığı nimetler sosyal adalete uygun şekilde dağıtılsa, yurttaşlar, kalkınma çabalarına daha büyük şevkle katılırlar. Mutluluk ve refahta değil, kölelikte eşitlik sağlayan totaliter ideolojilere asla heveslenmeden, millî dayanışmanın gerekleri yerine getirilebilir. Amaç, herkesi yoksulluğa ortak etmek değil, ülkeden yoksulluğu söküp atmaktır.

Yurttaşın bir karış toprağına, bir lokma ekmeğine, kafalardaki düşünceye, yüreklerdeki inanca, dudaklardaki duaya, bir çift söze, bir satır yazıya kadar her şeye merkezî “polit-büro”nun karışıp hükmedeceği bir kölelik rejimine sürüklenmeden, âdil bir gelir dağılımını; kabiliyetlere yükselme imkânı veren fırsat eşitliğini; en uzak yurt köşelerinden en çaresiz yurttaşlara kadar hiç bir kesimi ihmal etmeyen sosyal adalet ve sosyal güvenlik tedbirlerini gerçekleştirmek kabildir. Bunun için, sınıf kavgasını öngören ideolojilere ihtiyaç yoktur. Atatürkçü olmak ve onun milliyetçiliğini iyi anlamak yeterlidir.

Atatürkçü Türk Milliyetçiliği Vatan Kavramı ile Bağlantılıdır ve Gerçekçidir.

Millet ve milliyetçilik konusu incelenirken, bir gerçek unutulmamalıdır: Her millet, kendi ülke bütünlüğünü, millî birlik ve beraberliğini en iyi koruyacak olan tanımlar hangileri ise, onları tercih eder.

Fransız milletinin doğuşunda önemli yeri olan dil birliği İsviçre’de geçerli değildir. İsviçre, ortak vatan, ortak tarih ve ortak siyasî kurumlara önem verir. Amerika, Anayasaya sadakati ve Amerikalılık ideallerine bağlılığı ön plâna geçirmeğe çalışır. İsrail ise, dünyanın dört bucağından toplanmış, ırkları, renkleri, dilleri, yaşama tarzları, kültürlerinin önemli unsurları birbirinden çok farklı insanları, sadece din bağı ile birleştirerek -ve ibranice öğretmeğe çalışarak- bir millet oluşturma yolundadır.

Türk milletini birleştiren bağlar çok çeşitli, köklü ve güçlüdür. Ortak devlet, ortak tarih, ortak kader, ortak kültür, ortak manevî inançlar, ortak dil, geleceğe dönük ortak idealler gibi pek çok bağ yanında, her karış

birlikte savunulmuş ve savunulacak olan “*bölünmez ortak vatan*” unsuru da, Türk milliyetçiliğinin dokusunda son derecede önemli bir yer tutar.

Atatürkçü milliyetçilik anlayışı gerçekçidir; yakın tarihimizin acı derslerini gözden kaçırmaz; anavatanı ve Türkiye Cumhuriyetini tehlikeye atacak maceracı, hayalci yollara sapmaz.

Atatürk, Türk milletinin varlığının ve hayatî menfaatlerinin panislâmizm, panturanizm veya “federal imparatorluk” gibi uzak hayallere feda edilmemesi gerektiğini, daha Millî Mücadele yıllarında ısrarla vurgulamıştır¹⁰⁹. İzlenebilecek gerçekçi ve akılcı yolun, sınırları belli bir vatan üzerinde, millî bir Türk Devleti kurmak olduğunu anlamıştır ve anlatmıştır. Dünyanın milliyetler çağına girdiği bir dönemde, Kuzey Afrika’dan Yemen’e kadar uzanan, bir çoğu Osmanlı Devletine karşı yabancı devletlerle iş birliği haline girmiş¹¹⁰, kendi aralarında bile rekabet ve çekişmeyi sürdüren bazı kavimleri zorla İmparatorluk sınırları içinde tutmağa çalışmanın, Türk çocuklarını uzak Yemen çöllerinde kırdırıp ana vatanı tehlikeye atmanın çıkar yol olmadığını, Atatürk Millî Mücadeleden önce görmüştü.

Türk Devletinin, gerçekte, panislamizm veya panturanizm yapacak güce artık sahip olmadığı bir dönemde, sanki bu çeşit politikalar güdülüyormuş gibi ciddiyetten uzak propagandalara kalkışılması, gereksiz yere devletimize karşı düşmanlıkların artmasına sebep olmuştu. Ciddiyetten ve gerçekçilikten uzak hevesler, Türk milletine fayda sağlamamış, sadece düşmanlarımızın Türk Devletini tarihten ve coğrafyadan silmek üzere elele vermelerine yol açmıştı.

Yukarıda, “vatan” kavramı ile “millet kavramı” arasındaki ilişki den bahsederken, Atatürk’ün, sınırları belli, somut ve bölünmez bir “vatan” anlayışına verdiği öneme değinmiştik.

Atatürk’ün milliyetçilik anlayışında somut bir “vatan” a bağlılık unsurunun büyük yer tuttuğunu, Atatürkçü düşünce sistemini inceleyen bir çok bilim adamları belirtmişlerdir¹¹¹.

¹⁰⁹ 1 Aralık 1921 de TBMM de yaptığı konuşma, **Söylev ve Demeçler**, Cilt 1, İstanbul 1945, s. 195-196.

¹¹⁰ Bu konuda bakınız, Liman Von Sanders, **Türkiye’de beş yıl**, (çeviren M. Şevki Yazman) İst. 1968.-İngiliz casusu T.E. Lawrence’in “**Seven Pillars of Wisdom**” başlıklı hatıraları da, Arap ülkelerini İngiliz-Fransız emperyalizmine karşı savunan Türk ordularının nasıl içten ve arkadan vurulduğunu anlatır.

¹¹¹ Yukarıda, **not 9**, **not 10**, **not 34** ve **not 35** de verilen kaynaklar. Ayrıca, Ahmet Mumcu, **Atatürkçülükte Temel İlkeler**, İstanbul 1983, ikinci baskı, s. 94 ve devamı.

Milliyetçilik ilkesinin Anayasa'ya girdiği 1947 yılında, bu ilkeyi TBMM kürsüsünde savunan ve açıklayan **Recep Peker**, Türk milliyetçiliğinin “*beynelmilelci cereyanlara karşı*” olduğunu belirtirken, bu milliyetçiliğin kendi vatanımıza bağlı olduğunu da açıklıyordu¹¹².

Millet gerçeğinin önemini inkâra kalkışan enternasyonalci akımlar milliyetçilik anlayışına aykırı, hayalci ve aldatıcı oldukları gibi, Türk milliyetçiliğinin belirli ve somut bir “vatan” kavramıyla birleşince güçlendiğini ve gerçeklik kazandığını unutmak da aldatıcıdır.

Atatürk, vatan konusunda, kendi el yazısıyla şunları yazmıştır:

“Türk milleti, Asya'nın batısında ve Avrupa'nın doğusunda olmak üzere, kara ve deniz sınırları ile ayırt edilmiş, dünyaca tanınmış büyük bir yurtta yaşar”... “Yakın ve uzak zamanlar düşünülürse, Türk'e yurtluk etmemiş bir kıta yoktur”... “Bugünkü Türk Milleti, varlığı için bugünkü yurdundan memnundur. Çünkü Türk, derin ve şanlı geçmişini; büyük kudretli atalarının kutsal miraslarını bu yurtta da muhafaza edebileceğinden, o mirasları şimdîye kadar olduğundan çok fazla zenginleştirebileceğinden emindir”¹¹³.

Yukarıda belirttiğimiz vatan kavramı ve gerçekçilik ilkesi elbette millî sınırlarımız dışında kalan Türklerle ilgilenmemek anlamına gelmez. “*Atatürkçülük*” adı altında, üç cilt halinde yayınlanan çok değerli eserde de belirtildiği gibi, Türk milliyetçisi, dünyada yaşayan bütün Türkleri sever. Onlarla olan doğal ilişkileri kabul eder; onları kardeş sayar, onların uygar ve zengin olmasını, gelişmelerini diler. Ama, kendisine *siyasî alan* olarak, Türk vatanını benimser; gerçekçi ve akılcı davranarak ana vatani tehlikeye atacak maceracı ütopyalardan uzak durur.¹¹⁴

¹¹² T.B.M.M. tutanağı, 5 Şubat 1937.

¹¹³ A. Afetinan, *a.ge.e.*, s. 353-354; *Atatürkçülük, Birinci Kitap, Atatürk'ün görüş ve direktifleri*, Ankara 1983, s. 35. Bu son eserde, Atatürk'ün vatan konusundaki görüşünü açıklayan başka sözlerine de yer verilmiştir. Atatürk'ün vatanla ilgili düşüncelerini anlatırken, Hatay'ın kurtuluşu konusunda gösterdiği büyük duyarlılığı da doğru değerlendirmekte yarar vardır. Hatay, yüzyıllarca Türk Devletinin yönetiminde yaşamış, Türklerle meskûn bir yurt köşeydi. Misak-ı Milli sınırları içinde yer alıyordu. 1918 ateşkes anlaşması sırasında Türk kuvvetlerinin elinde idi. Atatürk'ün düşüncesine göre, baştan beri Türkiye'nin ayrılmaz parçası olan Hatay, 1918 yılının çöküntüsünden yararlanan emperyalistlerce haksız olarak işgal edilmişti. Ateşkesten sonra İskenderun'a tamamiyle haksız şekilde asker çıkarmağa kalkışan galip devletlerin bu davranışını önlemek için, komutan olarak, Atatürk büyük çaba göstermiş, İstanbul Hükümetinin bu konudaki gevşek tutumuna karşı çıkmıştı. İstanbul Hükümetinin teslimiyetçi davranışı yüzünden 1918'de komutan olarak işgalden kurtaramadığı Hatay'ı, devlet adamı olarak, yirmi yıl sonra kurtaracaktı.

¹¹⁴ *Atatürkçülük, 3 cilt, Atatürkçü Düşünce Sistemi*, Ankara 1981, s. 28.

Türk vatani kumara, hayale ve maceraya feda edilmemelidir. Her dönemde ve her şart altında, nelerin yapılabileceği ve nelerin yapılamayacağı iyice değerlendirilmelidir.

Atatürk, 1930 yılında, bu konuya değinmiş ve Türkiye dışındaki Türklerin kültür sorunları ile ilgilendiğimizi, “büyük Türk tarihine, Türk dilinin kaynaklarına, zengin lehçelerine, eski Türk eserlerine önem verdiğimizizi”, en uzaktaki Türklerin dil ve kültürlerini bile ihmal etmediğimizi söylemiştir. Aynı konuşmasında **Atatürk** şöyle diyor:

“Milliyet davası şuarsuz ve ölçsüz bir dava şeklinde düşünülmemeli ve savunulmamalıdır. Milliyet davası... şuurlu bir ideal meselesidir. Şuurlu ideal demek, müsbet ilimlere, ilmî usullere dayandırılmış bir hedef ve amaç demektir... Hareketlerin imkân sınırları ve öncelikleri mutlaka hesaba katılmalıdır” ¹¹⁵.

1918 çöküntüsüne kadar, Türk milliyetçileri, Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasını elbette içlerine kolay kolay sindiremiyorlardı. Hiç kimse, ağır suçlamalara uğramadan, Osmanlı ülkesinin küçülmesine yol açabilecek görüşleri ileri süremezdi. Bu sebeple, gerçekçi ve anavatana dönük bir milliyetçilik anlayışını savunmak, o dönemde, bir hayli zordu. O günün şartlarında, akılcı ve anavatancı bir milliyetçilik anlayışı ile kamuoyunun önüne çıkamayan aydınları bir ölçüde mazur görmek gerekir. **Ziya Gökalp** bile, ancak imparatorluk dağıldıktan sonra, Milli Mücadele yıllarında ve sonrasında, “Türkiyeci” bir milliyetçiliği açıkça savunabilmiştir ¹¹⁶.

Türk Milliyetçiliği konusunda çok değerli eserler vermiş olan Profesör **Remzi Oğuz Arık**'a göre, Meşrutiyet döneminde Türk milliyetçiliği tam belirgin hale gelememişti. Çünkü, “İslâm Birliği” veya “Osmanlıcılık” gibi akımların etkisinden kurtulamayan, tereddüt ve çelişkilerle dolu, daha çok kitap ve dergi sayfalarında kalan Meşrutiyet milliyetçiliğinin ağırlık merkezi anavatan dışındaydı. “Anavatan, bütün halkıyla birlikte sömürge muamelesi görmekte” idi. İmparatorluk veya uzak hayaller uğruna kumara basılan hep anavatandı. Türk milliyetçiliği gerçek karakterine Atatürk önderliğindeki Bağımsızlık Savaşı ile kavuştu. Prof. **Remzi Oğuz Arık**, varılan bu son aşamayı şöyle özetler:

¹¹⁵ Aynı eser, s. 28-29. Atatürkçü Türk milliyetçiliğinin gerçekçi karakteri hakkında, Hamza Eroğlu, **Atatürkçülük**, Ankara 1981, s. 84.

¹¹⁶ Remzi Oğuz Arık, **Ziya Gökalp'in Türkçülüğüne dair** (Meseleler, İstanbul 1974, s. 133).

“Artık vatan Türk vatani, devlet Türk devleti, millet Türk milletidir. Bu basit gibi görünen gerçekleri içimizde duymak, dilimizle söylemek için dokuzyüz yıl beklediğimizi düşününüz: O zaman bu basit gerçeklerin ne kadar büyük nimetler olduğunu anlarsınız”.

İnsanlığın temiz ve büyük bir gerçeği olan Türk kütlelerinin tarihini, kültürünü benimsediğimizi, fakat “siyasî hareketlerimizin çerçevesi olarak *Türkiye’yi* kabul” etmemiz gerektiğini belirten **Remzi Oğuz Arık**, “bütün emeklerin döküleceği yer burasıdır” diyor¹¹⁷.

Gözden uzak tutulmaması gereken hakikat şudur: Tarihi ve coğrafi gerçeklere dayanan belirli ve somut bir vatan fikri Türk milliyetçiliğini güçlendirmiştir.

Prof. Dr. **Mehmet Kaplan** “hakiki milliyetçi realisttir” dedikten sonra şu görüşleri savunuyor:

“... Müsbet bir milliyetçilik anlayışının coğrafyayı temel yapması... gayet tabiidir.

Millî enerjinin en küçük zerresi dahi bu toprakların işlenmesine harcanmalıdır. Bu topraklar kelimenin hakiki manası ile milletimizin vücudunu teşkil eder. Ruh vücudun üzerine dayanır. Türkiye’yi esas olarak kabul etmeyen ütöpik anlayış vücudunu hakir gören Hint fakirleri gibi zayıf kalmağa... mahkûmdur. Osmanlı İmparatorluğu’nun en büyük hatası ana vatani ihmal ederek millî kuvvetleri yabancı ülkelerde heba etmesi olmuştur. Gözleri veya merkezi Türkiye dışında olan her ideoloji Anadolu’yu tekrar harcamak ister. Bundan dolayı, yeni

¹¹⁷ Remzi Oğuz Arık, ‘**Milliyetçiliğimizin Merhaleleri**’ adlı makale, (Coğrafyadan Vatana, ikinci baskı, İstanbul 1967, s. 63-64). ‘**Tarihimizin Öğrettikleri**’ başlıklı makalesinde de, R.O. Arık, “Osmanlı İmparatorluğu’nu ilk kuranların uyanık karakterleri ile yekpâreliğini kazanan ve metropol pâyesini yitirmeyen Anadolu’nun, sonraki nesiller içinde sömürgecinin uğrayacağı ihmale, kayıtsızlığa, hatta daha beter zulme uğraması”nı Osmanlı Devleti’nin gerileme sebepleri arasında sayar (aynı eser, s. 36). ‘**Milliyetçiliğimiz**’ başlıklı makalesinde ise, değerli düşünür şöyle diyor: “Tarihî akışımızın gelip döküldüğü bu anavatan, bizim milliyetçiliğimizin baş realitelerinden ve asil hedeflerinden biridir. Başkasının vatanında gözümüz yoktur; fakat bu topraktan da bir zerresini feda edemeyiz, kumara basar gibi sergüzeşlerde harcanamayız” (s. 52). R.O. Arık’a göre: “Yoluna can verilebilecek toprak: İşte vatan budur” (‘**Vatanlara Dair**’ başlıklı makale, aynı eser, s. 20). “Milliyet fikrinin esas vatanla, vatanın doğuşuyla başlar” (aynı eser, s. 14). Hilmi Ziya Ülken de aynı temel görüşü savunur. (a.g.e., s. 164 ve 335).

milliyetçilik anlayışı, bu nevi ideolojileri, hayalleri, ne kadar parlak olursa olsun, kendisine aykırı buluyor"¹¹⁸

Falih Rıfki Atay, "Atatürk umutsuzluğu yendiği gibi, hayalciliği de yenmişti" diyor¹¹⁹. Bu sözler **Atatürk**'ün teslimiyetçiliği reddeden mücadeleci karakteri yanında, **Bernard Lewis**'in deyimıyla "kahramanlarda görülmesine alışık olmadığımız"¹²⁰ gerçekçiliğini de çok güzel anlatır.

Atatürkçü Türk Milliyetçiliği Demokrasiye Yöneliktir; Millet Egemenliği İlkesiyle Bağlantılıdır.

Millî Mücadelenin temelinde, Türk milliyetçiliği ile birlikte, egemenliğin bir şahsa, padişaha değil, millete ait olduğu ilkesi de yer almıştır. Atatürkçü düşünce sisteminde, bu iki ilke birbirinden ayrılamaz.

1921 Anayasasından başlayarak, Ankara'da kurulan yeni Türk devletinin bütün Anayasalarında milletin egemenliği esastır.

Fransız ihtilâlinin, milliyetçilikle birlikte demokratik inançların da yaygınlaşmasına yol açtığına yukarıda değinmiştik. Milliyetçilik ile insan hak ve hürriyetlerine saygılı demokratik rejimin, tarih sahnesine, birlikte doğmaları bir rastlantı değildir.

Atatürk'ün Samsun'a ayak bastıktan hemen sonra İstanbul'a gönderdiği 22 Mayıs 1919 tarihli raporda, milletin "*hâkimiyet esasını*" ve "*Türklük duygusunu*" amaçladığını bir arada ve aynı cümle içinde belirtmiş olması da bir rastlantı değildir¹²¹.

Atatürk Sivas'a ayak basar basmaz orada kurduğu gazeteye "*İrade-i Milliye*" (Millî İrade) adını verir. Ankara'ya ulaştınca bir gazete daha kurar. Adı "*Hâkimiyet-i Milliye*" (Millî Egemenlik) dir. **Atatürk**'ün, kurduğu gazetelere verdiği bu adlar da, hiç şüphesiz rastlantı değildir¹²².

¹¹⁸ Mehmet Kaplan, "Milliyetçiliğe dair" ve "Yeni Türk Milliyetçiliği" başlıklı yazıları (*Nesillerin Ruhu*, İstanbul, 4. baskı, s. 38-40). Atatürkçü milliyetçilik anlayışında "sınırları belli bir vatan" fikrinin önemi Anayasa görüşmelerinde de belirtilmiştir. (*Danışma Meclisi Tutanak Dergisi*, 17 Ağustos 1982 tarihli 128 ci Birleşim, Prof. Dr. Utkan Kocatürk'ün konuşması, s. 647 ve Prof. Dr. Hamza Eroğlu'nun konuşması, s. 648).

¹¹⁹ Falih R. Atay, *Kurtuluş*, İstanbul 1981, s. 51.

¹²⁰ Bernard Lewis, a.g.e., s. 286; **Atatürk**'ün gerçekçiliği hakkında ayrıca bk. Turhan Feyzioğlu, 'Atatürk Yolu: Akılcı, Bilimci, Gerçekçi Yol' (Atatürk Yolu adlı ortak eser, İstanbul 1981, s. 58).

¹²¹ Yukarıda 29 sayılı nota bakınız.

¹²² Doç. Dr. Yücel Özkaya'nın *Türk İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi* adlı eserinde, Kurtuluş Savaşı sırasında yayımlanan gazete ve dergilerin tam bir listesi yer almıştır. (Ankara, 1981, s. 164-168). Bu yayınların adlarında "millet" ve "millî" sözcüklerine sıkça

Millî Mücadeleyi güçlü ve meşru bir temele, “*millî egemenlik*” temeline oturtmak, Atatürk’ün büyük başarısı olmuştur. Halife-Sultan, işgal altındaki bir şehirde âdeta yabancıların esiri idi. Millet adına konuşabilecek durumda değildi. Tek çare milletin kendi kaderini eline almasıydı. Daha ilk kongrelerde “*Kuvay-ı milliyeyi âmil ve irade-i milliyeyi hâkim kılmak*” kararı alınmıştı. Saltanat tacından artık bir şey beklenemezdi. Millet taç giyecekti ¹²³.

Atatürk askerî alandaki dehasına eş bir siyasi deha ile TBMM ni kurup, milletin şahlanışına demokratik bir kurumun meşruluk ve hukukiliğini kazandırmıştır. TBMM nin kuruluşu, Millî Mücadeleyi, içte olduğu gibi dışta da güçlendirmiştir. Bağımsızlık Savaşı, millî egemenlik ilkesinden güç alınarak, her konuda hesap soran, kıyasıya eleştiren, milletin haklarına titizlikle sahip çıkan bir Meclisle kazanılmıştır. Büyük bir savaşın, millet adına, bir parlamento tarafından yönetilip yürütülmesi, dünya tarihi açısından da üzerinde durulmağa değer bir olaydır ¹²⁴.

Atatürk döneminde, halkçılık ilkesinin millet egemenliği ve demokratik rejim fikrini içerdiği ısrarla belirtilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti-nin kurucusu, sağlı, sollu totaliter dikta ideolojilerinin hepsine daima karşı çıkmıştır. **Atatürk**, **Stalin**’le, **Hitler**’le, **Mussolini** ile çağdaşı. Yukarda, Marksçı-leninci sınıf diktası görüşünü nasıl kökünden reddettiğini gördük. **Hitler** ve **Mussolini**’nin temsil ettikleri demokrasi düşmanı, millet egemenliği ile bağdaşmaz, totaliter devlet anlayışlarını da, **Atatürk** temelinden yanlış bulmuş ve reddetmiştir.

rastlanır. Örnek olarak, Eskişehir’de yayınlanan **Millet**, Kayseri’de yayınlanan **Misak-ı Millî**, Elazığ’da yayınlanan **Satvet-i Milliye**, Kahramanmaraş’ta yayınlanan **Amâl-i Milliye** gazetelerini sayabiliriz.

¹²³ İsmet Giritli, “**Kemalizm Millî Hâkimiyet ve Cumhuriyet Demektir**” başlıklı inceleme (**Atatürk Yolu** adlı ortak eser, İstanbul 1981, s. 109-128); Tarık Z. Tunaya, a.g.e., özellikle s. 76-78; Takeshi Hayashi, “**The Modernization of Japan and Turkey**” başlıklı inceleme (A. Kazancıgil-E. Özbudun, a.g.e., s. 228).

¹²⁴ İnönü bu konuda şöyle diyor: “Millî Mücadelenin askerî safhada idaresi kadar siyasi idaresi de nâzikti. Hatta daha nâzikti denilebilir. Atatürk siyasi safhanın idaresinde de aynı derecede maharetli, daha maharetli olmuştur. Meselâ, benim kanaatıma, Millî Mücadelenin, bir Millet Meclisi kurularak onunla beraber yürütülmesi son derece güç, fakat harikulâde isabetli bir karar olmuştur... Askerî sahada, idarî sahada, iç ve dış siyaset sahasında bu, harikulâde bir buluştur. Emsali de hemen hemen yok gibidir”. (Abdi İpekçi, **İnönü Atatürk’ü Anlatıyor**, İstanbul 1981, s. 35-36). Prof. Dr. Mehmet Kaplan da, Türk milliyetçiliğinin millî irade ve demokrasi ile bağlantısına dikkati çekerek, bu milliyetçilik anlayışının faşizm ve nazizmle hiç bir ilgisi olmadığını belirtmiştir. (a.g.e., s. 97).

Kendisine diktatör olup olmadığını soranlara, “diktatör olsaydım, bu soruyu soramazdınız” demiş; aynı soruyu yönelten bir yabancı gazeteciye, “ben diktatör değilim... Ben, kalpleri kırarak değil, kalpleri kazanarak yönetmek isterim” cevabını vermiştir ¹²⁵. Amerikalı yazar **D.E. Webster**'in, 1939 da yayınlanan “*The Turkey of Atatürk*” adlı eserinde verdiği hüküm de şudur: “Tanınmış çağdaşlarından bazıları ne kadar *koru* uyandırmışlarsa, o da o kadar *saygı* uyandırdı”.

Siyaset ilmiyle uğraşanlar, Türkiyede geçici bir süre için zorunlu olarak uygulanan tek parti yönetiminin aşırı solcu ve aşırı sağcı totaliter rejimlerde görülen tek parti sistemlerinden *özde* ve *amaçta* çok farklı olduğunu belirtmişlerdir ¹²⁶.

İtalyan milleti, **Mussolini**'yi başaşağı bir sokak fenerine asarak lanetledi. Alman milleti, bir sığınakta intihar ederek cesedini yakınlarına yaktıran **Hitler**'in rejiminden duyduğu utanç ve öfkeyi, lanetleme anıtları dikerek sergiledi. Sağlığında putlaştırılan **Stalin**'in on milyona yakın masum insanın kanına girdiği, ölümünden sonra, ülkesinin yöneticileri tarafından açıklandı; heykelleri meydanlardan, adı sokaklardan silindi. Buna karşılık, çağdaş, medenî, demokratik milliyetçiliğin temsilcisi **Atatürk**, bütün bir milletin göz yaşları ile ebedî âleme uğurlanırken, yalnız her kuşaktan Türkler değil, bütün dünya milletleri onu saygıyla ve sevgiyle anıyorlardı. Bu sevgi ve saygı yıllar geçtikçe daha da derinleşmektedir. Uzaktan bakınca heybeti daha iyi görülen yüce dağlar gibi, ölümünün üzerinden yıllar geçtikçe Atatürk'ün büyüklüğü de daha iyi anlaşılmaktadır ¹²⁷.

¹²⁵ Gladys Baker'e demec, 22 Haziran 1935, **Söylev ve Demeçler, Cilt III**, Ankara 1954, s. 98.

¹²⁶ Totaliter aşırı sol ve aşırı sağ rejimlerle Kemalizm arasındaki farkı en iyi belirtenlerden biri Fransız siyaset bilimi ve anayasa hukuku profesörü Maurice Duverger'dir: Bk. **Les Partis Politiques**, Paris 1951, s. 308-309; **Droit Constitutionnel et Institutions Politiques**, Paris 1955, s. 388-390. Bu konuda ayrıca, Bk. Turhan Feyzioğlu, **Les Partis Politiques en Turquie, Du Parti Unique à la Démocratie**, Revue Française de Science Politique'den ayrı bastı, Paris 1954.

¹²⁷ Bütün dünyadaki ilim, fikir, sanat ve devlet adamlarının Atatürk'le ilgili değerlendirmeleri, tam bir inceleme konusu yapılarak, ciltler halinde yayınlanmağa değer. Bu konuda bazı çalışmalar yapılmıştır. **Atatürk Araştırma Merkezi** bunları tamamlamak kararındadır. Atatürk'ün doğumunun 100 üncü yıldönümü münasebetiyle UNESCO'nun aldığı önemli karar, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin konuşması, bir çok dünya şehirlerinin Atatürk günleri ilân etmeleri, bazı devletlerin Atatürk'ü anma pulları bastırmaları, pek çok ülkede düzenlenen konferans ve seminerler, büyük önderin değerinin yıllar geçtikçe daha iyi anlaşıldığını gösteriyor.

Atatürkçü Milliyetçilik Saldırgan Değil, Barışçı ve İnsancıldır:

Milliyetçiliğin bir temel ilke olarak Anayasaya girmesini savunurken, **Atatürk**'ün İçişleri Bakanı **Şükrü Kaya** şöyle diyordu:

*“Millîci olmak bizim zarurî şiarımızdır. Fakat bizim millîci şiarımız dar ve inhisarcı (tekelci) değildir. Bizim millîciliğimiz, medenî insanlık içinde, onun esaslı bir unsuru olarak, insanlığın yücelip yükselmesine ve bütün dünyayı mutluluk ve refah içinde yaşatmaya yönelmiş bir millîciliktir”*¹²⁸.

Bu sözler, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin, o yıllarda barışı tehdit etmekte olan nazizm ve faşizmden çok farklı bir dünya görüşünü ve medenî bir milliyetçilik anlayışını benimsediğini gösteriyordu.

Atatürk, milliyetçiliği reddeden teori ve görüşlere karşı idi. Fakat, bütün başka milletleri hor gören, aşağılayan, saldırgan, savaşçı bir milliyetçiliği de benimsememişti.

Atatürk, her ülkenin yöneticilerinin asıl sorumluluklarının elbette, kendi milletlerine karşı olduğunu belirtmiş; Türk milletinin şerefi, hakları, yararları sözkonusu olduğunda, bunların tam bir dikkat ve titizlikle korunmasını görevlerin en kutsalı saymıştır. Ancak, engin milliyetçiliğinin özünden ve amacından hiç bir şekilde uzaklaşmaksızın, şu gerçeği de gözden kaçırmamıştır: Hiç bir millet bu dünyada tek başına yaşamamaktadır. Görmüştür ki, “dünyada ve dünya milletleri arasında huzur, anlaşma ve iyi geçim olmazsa, bir millet kendisi için ne yaparsa yapsın, huzurdan yoksun kalır”¹²⁹.

Hemen belirtelim ki, düşman güçlere boyun eğmeye hazır, teslimiyetçi, dünya gerçeklerinden habersiz, hayalci “pasifist” lerin tutumu ile **Atatürk**'ün barışçılığı arasında derin bir uçurum vardır. Ne yazık ki, çağımızda da, hâlâ, milletlerarası ilişkilerde, kuvvetli olan hakkı ve haklıyı ezebilmektedir. Bu gerçeği görmezlikten gelmek mümkün değildir. Hakkın ve haklının ezilmeyeceği bir milletlerarası hukuk düzeninin kurulmasını istemek ve bu yolda içtenlikle çaba göstermek başka şey, kendi arzularını gerçek sanan, var olmayı varmış farzeden ütopyacılık başka şeydir.

¹²⁸ **TBMM Tutanağı**, 5 Şubat 1937, s. 60. Mehmet Kaplan: “Biz asla başka milletlere tahakküm etmek gayesini taşımayan bir milliyetçilik fikri güdüyoruz” (a.g.e., s. 97); “İnsanlığı ancak milliyetçilik kurtarabilir. Fakat müteceviz milliyetçilik değil, kendi varlığı kadar başkalarınınkine de hürmet eden bir milliyetçilik...” diyor. (a.g.e., s. 101).

¹²⁹ **Atatürkçülük, 3 cü Kitap, Atatürkçü Düşünce Sistemi**, Ankara 1983, s. 35.

Atatürk, bir milletin barış içinde yaşayabilmek için kendini savunacak güce ve iradeye sahip olması gerektiğini çok açık şekilde anlatmıştır:

*“Bugün vardığımız barışın ebedî barış olacağına inanmak safdillik olur. Bu o kadar önemli bir gerçektir ki, ondan bir an bile gaflet, milletin hayatını tehlikeye sokar. Şüphesiz, hukukumuzda, şeref ve haysiyetimize saygı gösterildikçe, mukabil saygıda asla kusur etmeyeceğiz. Fakat, ne çare ki, zayıf olanların hukukuna saygının noksan olduğunu veya hiç saygı gösterilmediğini çok acı tecrübelerle öğrendik. Onun için her türlü ihtimallerin gerektireceği hazırlıkları yapmakta asla gecikmeyeceğiz”*¹³⁰.

Aynı konuda, **Atatürk**'ün şu sözleri de hatırdta tutulmalıdır:

*“Hiç bir millet ve memlekete karşı tecavüz fikri beslemeyiz. Fakat varlığımızı ve bağımsızlığımızı korumak için, bir de milletimizin iç rahatlığı ve gönül huzuru ile çalışarak refahlı ve mutlu olmasını sağlamak için her vakit memleket ve milletimizi korumağa gücü yeten bir orduya sahip olmak da ülkümüzdür”*¹³¹.

Atatürk, pek çok savaş felâketi geçirmiş olan Türkiye'nin barış ihtiyacının büyük olduğunu belirtirken, barışın ancak güçlü olmakla korunabileceğine, tarafsızlıkları bütün dünyaca kabul edilmiş ülkelerin bile ordularına ve savunmalarına büyük önem verdiklerine dikkati çekmekten geri kalmamıştır¹³². Ancak Atatürk, savaşın fâcialarını herkesten iyi biliyordu:

*“Ben harpçi olamam. Çünkü harbin acıklı hallerini herkesten iyi bilirim”*¹³³.

*“Harp zarurî ve hayattı olmalı... Öldüreceğiz diyenlere karşı, ölmeyeceğiz diye harbe girebiliriz. Lâkin, millet hayatı tehlikeye uğramadıkça, harp bir cinayettir”*¹³⁴.

¹³⁰ Nakleden Mehmet Gönülbol, **Atatürk'ün Dış Politikası: Amaçlar ve İlkeler** başlıklı inceleme (T. Feyzioğlu, M. Aysan, H. Eroğlu ve İ. Giritli ile birlikte yazdığı “**Atatürk Yolu**” adlı ortak eser, İstanbul 1981, s. 276).

¹³¹ Utkan Kocatürk, a.g.e., s. 311

¹³² İzmir'de, 22 Şubat 1924'de ordu mensuplarına hitabı, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt II**, İkinci baskı, Ankara 1959, s. 170-171.

¹³³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Atatürk**, Ankara, 1980, s. 110.

¹³⁴ 16 Mart 1923'de Adana'da yaptığı konuşmadan, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II. cilt**, ikinci baskı, Ankara 1959, s. 124.

Büyük Zafer'den ve istilâcı düşmanların yurdumuzdan kovulmasından az sonra, **Atatürk**, sağduyunun ve aklın ifadesi olan şu sözlerle Anadolu halkına sesleniyordu:

“Bundan sonra pek mühim zaferlere kavuşacağız. Fakat bu zaferler süngü zaferleri değil, iktisat ve ilim zaferleri olacaktır. Ordumuzun şimdiye kadar elde ettiği zaferler memleketimizi gerçek kurtuluşa kavuşturmuş sayılamaz. Bu zaferler ancak gelecekteki zaferimiz için kıymetli bir zemin hazırlamıştır. Askerî muzafferiyetimizle mağrur olmayalım. Yeni ilim ve iktisat zaferlerine hazırlanalım”¹³⁵.

Atatürk'e göre, “insanları mutlu edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak insani olmayan ve son derece üzücü olan bir sistemdir”¹³⁶.

Atatürk, milliyetçi olmayı, diğer bütün milletlere düşman olmak şeklinde anlayan dar bir görüşün sahibi değildi:

“... Biz öyle milliyetçileriz ki, bizimle işbirliği yapan bütün milletlere saygı duyar ve riayet ederiz”.

“... Türk Milleti insanlık âleminin samimî bir ailesidir”¹³⁷.

Henüz Birleşmiş Milletlerin, UNESCO'nun, UNCTAD'ın ve benzeri kuruluşların ortada olmadığı, gelişme halindeki ülkelerin kalkınmasının dünya ülkelerinin tümü için taşıdığı önemin bilinmediği, Kuzey-Güney diyalogundan bahsedilmediği, evren içinde küçük bir zerreden ibaret olan dünyamızdaki bütün insanların çeşitli yönlerden kader birliği içinde bulduklarının yeterince anlaşılmadığı, Avrupa'da “üstün ırk” şovenizminin kol gezdiği ve sömürgeciliğin dünyanın yarısına egemen olduğu bir dönemde, **Atatürk**, büyük bir ileri görüşlülük ve sezîş gücü ile şunları söylüyordu:

“İnsanları mutlu etmenin tek yolu, onları birbirine yaklaştırarak, onları birbirine sevdirmektir”¹³⁸.

¹³⁵ Alaşehir Konuşması, 25 Ocak 1923, *aynı eser*, s. 71.

¹³⁶ Balkan Konferansı üyelerinin Ankara'da, TBMM binasında yaptıkları toplantıdaki konuşması, 25 Ekim 1931, *aynı eser*, s. 273.

¹³⁷ Gürbüz D. Tüfekçi, *a.g.e.*, Ankara 1981, s. 55. Prof. Remzi Oğuz Arık da, bu konuda şöyle diyor: “Biz kimseden, kimsenin milletinden, yurdundan nefret etmiyoruz. Sadece, kendi yurdumuzu, kendi milletimizi sevmekle işe başlıyoruz... Nefretimiz ancak, her şeyden üstün tuttuğumuzu sevmeyeni, tehlikeye düşüreni vuracaktır: Ve bu, bizim milliyetçiliğimizin belki en keskin vasfıdır”, *a.g.e.*, s. 53.

¹³⁸ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, II. cilt, ikinci baskı, Ankara 1959, s. 273.

“Şuna da inanıyorum ki, eğer devamlı barış isteniyorsa, kitlelerin vaziyetlerini iyileştirecek milletlerarası tedbirler alınmalıdır. İnsanlığın bütününün refahı, açlık ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları, kıskançlık, aç gözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde eğitilmelidir”¹³⁹.

Dünyanın bir ucundaki rahatsızlığın bile hepimizi ilgilendirmesi gerektiğini, en uzakta sandığımız bir olayın bile bizi bir gün etkileyebileceğini; sömürgeciliğin yeryüzünden ergeç silineceğini, bütün “mazlum milletlerin” mutlaka kurtulacağını belirten, **“Yurtta Sulh, Cihanda Sulh”** ilkesiyle geleceği ışık tutan **Atatürk**, çağının ilerisinde bir liderdi.

Birleşmiş Milletler, Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilâtı (UNESCO), doğumunun 100. yıldönümünde, **Atatürk**'ü anma kararı alırken şöyle diyordu:

“Kemal Atatürk, sömürgecilik ve emperyalizme karşı girişilen ilk kurtuluş mücadelelerinden birinin lideridir”.

“Kemal Atatürk, dünya milletleri arasında devamlı barış ülküsünün ve karşılıklı anlayış ruhunun olağanüstü bir öncüsüdür; bütün hayatı boyunca insanlar arasında hiç bir renk, din ve ırk ayrımı tanımayan bir âhenk ve işbirliği çağının açılması uğrunda çalışmıştır”.

Daha 1938 yılında, bugünkü Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nın öncüsü olan “Milletler Cemiyeti” (Cemiyet-i Akvam), **Atatürk** hakkında “*barışın dâhi hâdimi*” deyimini kullanmıştı. 1981 de, New York'da, Birleşmiş Milletler binasında yapılan anma toplantısında, o günkü Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri **Dr. Kurt Waldheim**'in **Atatürk** hakkında kullandığı sözler şunlardı: “*Millî kurtuluş kahramanı ve barış mimarı*”.

Atatürk, bir yandan, kendi milletinde millî duyguyu, kendine güveni, Türk olmanın ögücünü, milliyetçi düşüncüyü güçlendirip kökleştirirken, insanlığın da hayranlığını kazanmağı bilmişti. Çünkü onun temsil ettiği milliyetçilik görüşü, gerçekten medenî ve yüceltici bir görüştü. **İsmet İnönü**, O'nu, ölümünün 25. yılında anarken, şu satırları yazıyordu:

¹³⁹ Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, 3. baskı, Ankara 1984, s. 316. Prof. Dr. Utkan Kocatürk, Danışma Meclisi'nde 1982 Anayasası üzerinde yaptığı konuşmada da, Atatürk'ün Türk milliyetçiliği anlayışının insancıl karakterine dikkati çekmiştir (**Danışma Meclisi Tutanak Dergisi**, 17 Ağustos 1982 tarihli 128 ci birleşim, s. 647).

*“Atatürk’ün mücadele neticelerini milletlerarası sahada makul ölçüler içinde tutması ve durdurması, onun cesaretidir ve hayranlık uyandıran bir başka tarafıdır. Atatürk, zaferi kazandıktan sonra, esaslı bir nokta olarak, bütün hayatında insanlığın barış içinde yaşaması idealinin samimî ve sarsılmaz savunucusu olmuştur. Bugün dünya, O’na, bundan dolayı da hayrandır”*¹⁴⁰.

Türk milleti, **Atatürk**’ten bu yana, tarihindeki en uzun barış dönemini yaşamıştır¹⁴¹. Barış içinde kalkınmasını sürdürmüştür. Türk milleti medenî milletler topluluğunun şerefli ve güçlü bir üyesi olarak, **Atatürk**’ün gösterdiği yüce hedeflere, onun çizdiği akılcı yoldan ilerleyerek mutlaka erişecektir.

Sonuç

Ölümünden bunca yıl sonra, yalnız Türkiye’de değil, dünyanın pek çok ülkesinde araştırmalara, bilimsel yayınlara konu olan **Atatürk**’ün kurtarıcı, yüceltici, çağdaşlaştırıcı milliyetçilik anlayışı, hem sınırsız bir sevgi ve güvenle bağlı olduğu Türk Milletine, hem başka milletlere ışık tutmağa devam etmektedir¹⁴².

¹⁴⁰ İsmet İnönü, **Aziz Atatürk**, Ankara 1963, s. 11.

¹⁴¹ Bu konuda bir mukayese için bk. Turhan Feyzioğlu, **Atatürk’ün Dış Politikasının Özellik, İlke ve Amaçları** (*Atatürk Türkiyesinde Dış Politika Sempozyumu, Bildiriler*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1984, s. 4 ve 16). Türk milleti dört buçuk yüzyıl boyunca, üç yıl savaşa karşı iki yıl barış içinde yaşadı; ortalama olarak her yüzyılın altmış yılını savaş halinde geçirdi. Atatürk’ten sonra açılan sürekli barış döneminin değerini anlamak için özellikle imparatorluğun dağılma yıllarında devamlı savaşların milletimize ne kadar pahalıya mal olduğunu düşünmek gerekir. Bu konuda, bk. Dankwart A. Rustow, **The Founding of a Nation-State: Atatürk’s Historic Achievement**, İstanbul 1981 (Milletlerarası Atatürk Sempozyumu bildirisini), s. 3-4 ve s. 16; Turhan Feyzioğlu, **Kemal Atatürk, Leader de la Libération Nationale et du Développement dans la Paix**, (Paris’te Académie Diplomatique Internationale’de verilen konferans) Ankara, Dışişleri Bakanlığı yayını, ikinci baskı, 1982.

¹⁴² Kemalizmin dünyadaki yankıları ve etkileri ayrı ve çok geniş bir araştırmanın konusudur. Bu bahiste, Sadi İrmak’ın **Atatürk, Bir Çağın Açılışı** (İstanbul 1984) adlı kitabının 308’den sonraki sayfalarına bakılabilir. Ayrıca bk. T. Feyzioğlu, **Millî Kurtuluş Önderi Olarak Mustafa Kemal Atatürk ve Milletlerarası Alanda Etkisi**, (Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, **Büyük Zafer ve Sonuçları, Altmışıncı Yıldönümü Semineri Bildirileri**, İstanbul 1982, s. 108-118). Hindistan’lı bilim adamı S.A. Haqqi’nin **The Atatürk Revolution and India** başlıklı, İş Bankası 1981 Atatürk Sempozyumu Bildirisini; Ali A. Mazrui’nin **Africa between the Meiji restoration and the**

Behçet Kemal Çağlar'ın Atatürk'e şu seslenişi ne kadar yerindedir:

*“Doğrulup gürlüyorsun yeryüzünde yeniden
Her silkinen, kalkınan, kurtulan ulusla sen
Tıpkı ilk sesin gibi Samsun'dan, Amasya'dan
Son sesin yükseliyor Afrika'dan, Asya'dan”.*

Mustafa Kemal Atatürk'ün her biri kendisini şükranla anmamıza yetecek olan sayısız başarıları ve eserleri vardır. Milletimizin en umutsuz günlerinde Türk milliyetçiliğini şahlandırması, milliyetçilik duygularıyla dolu, Türk olmanın bilincine ermiş, bunun gururunu duyan, milletinin geçmişiyile öğünüp geleceğine güvenle bakan kuşaklar yetiştirmiş olması bunlardan sadece biridir.

Bir bilim adamımızın haklı olarak belirttiği gibi: “Bir milletin çoğunluğunun ruhunda derin, kuvvetli millî duygu ve bilinç kaynaklarının bulunması, o milletin toprağında tükenmez petrol kuyuları bulunmasından daha önemlidir”¹⁴³.

Atatürk, Millî Mücadelenin bir “*kutsal çılgınlık*” olduğunu söyleyenlere, “*hayır, bu bir kutsal hesap meselesi idi*” diye cevap vermiştir. Bu kutsal hesabı yaparken, **Mustafa Kemal Atatürk**, Türk'ün mayasındaki cesarete, karakterindeki asalete ve Türklük duygusunun gücüne güveniyordu. Milliyetçiliğin nasıl büyük bir kuvvet kaynağı olduğunu ve tarihin akışını nasıl etkilediğini biliyordu.

Türk milliyetçiliği Atatürkçü ideolojinin ayrılmaz unsurlarından biridir. Milliyetçiliği dergi ve kitap sayfalarında kalmaktan kurtarıp hayata geçiren, Millî Mücadelenin ve kurduğu Cumhuriyetin temel ilkelerinden biri yapan **Atatürk'e**, her Türk milliyetçisinin şükran duyması gerekir. Tıpkı bunun gibi, “*Atatürkçüyüm*” diyen her Türk'ün, onun inançlı milliyetçiliğini anlamış ve benimsemiş olması beklenir. Atatürk ilkelerinden bazılarını görüp bazılarını yok farzederek veya bu ilkeleri çarpıtarak Atatürkçü düşünceye hizmet edilemez.

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı, hem çağdaşlamayı ve uygarlığı, hem de kendi millî benliğimize ve kişiliğimize sahip çıkmamızı gerektirir. Kendi millî benliğine sahip çıkmakla çağdaşlaşmak, millet haline gelmekle uygar

Legacy of Atatürk: Comparative Dilemmas of Modernization başlıklı bildirisi (İş Bankası Sempozyumu 1981); M. Duverger, **Le Kémalisme**, Le Monde'un eki (27 Mayıs 1961); Dietrich Schlegel'in 1981'de Boğaziçi Üniversitesi Uluslararası Atatürk Konferansına sunduğu **Atatürk and The Third World** başlıklı bildirisi.

¹⁴³ Sadri Maksudi Arsal, a.g.e., s. 192.

hale gelmek, birbirine zıt değildir; birbirini tamamlayıcıdır. Ne tarihî köklerinden kopmak, ne de geçmişe saplanıp kalmak... Atatürkçü milliyetçilik anlayışı, kendi milletin tarihini, kültürünü iyi bilmeği, ondan güç alarak yeniye, ileriye doğru koşmayı, çağımızın bilim ve teknolojisine erişmeği, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne yükselmeği emreder.

Atatürk'ün anladığı ve hayatı boyunca savunduğu Türk milliyetçiliği, kalkınmaya, ilerlemeye engel değildir; bunları hızlandırır. Sosyal adalete ve sosyal güvenliğe engel değildir; bunların gerçekleşmesini kolaylaştırır. Bölücü ve dağıtıcı değildir; ırk, mezhep, sınıf farklarını bile milli beraberlik duygusu içinde eritir, bütün yurttaşları kaynaştırır, bütünleştirir. Bu milliyetçilik anlayışı, Türk vatanına göz dikecek, milletimizi bölmeğe, tarihten ve coğrafyadan silmeğe yeltenecek, bizi totaliter bir esaret rejiminin kölesi haline getirmeğe, sömürmeğe veya sadece zayıflatmağa kalkışacak her düşmana karşı en güçlü, en yenilmez silâhımızdır.

Atatürk'ü örnek alan hiç kimse, Türk milletine içten veya dıştan yönelen hiç bir tehdit karşısında gevşek ve ihmalcî davranamaz. Millî birlik ve bütünlüğümüzü tehlikeye düşüren hiç bir davranışı destekleyemez. Millet'in yararlarını hiçe sayan, onun kalkınmasına, refahına, mutluluğuna zarar veren haksız, yolsuz bir davranış karşısında kayıtsız kalmaz. Atatürk'ün izinde olan her Türk milliyetçisi, Türk milletinin bağımsızlığını, hürriyetini, bütünlüğünü korumağı, onu durmadan güçlendirip yüceltmek için çalışmağı kutsal bir görev sayar. Atatürk'ün milliyetçilik anlayışını benimsemiş her Türk, kolunun, kafasının, gönlünün bütün imkânlarıyla milletine yararlı olmağa çalışır. Kendi mesleğinde, kendi çalışma alanında daha iyiye, daha güzele ulaşmağı amaç bilir.

Atatürk, kendisinden sonra gelen Türk kuşaklarına, dinamik ve ilerleyen bir Cumhuriyet, dinamik bir ideal devretmiştir. "*Ne mutlu Türk'üm diyene!..*" inancıyla yetişen ve yetişecek kuşaklar, onun ilkelerinden güç alarak, bu Cumhuriyeti yaşatacak ve yükselteceklerdir. Çünkü **Atatürk**, ebedî dünyasından onlara seslenmektedir: "*Yüksel Türk!... Senin için yüksekliğin sınırı yoktur.*"

ATATÜRK AND NATIONALISM

(Summary)

This article deals with the origins of national states and nationalism, the impact of nationalism on the Ottoman Empire, the intellectual background of Turkish nationalism, and describes how Atatürk put this concept into practice.

Drawing attention to the rich historical heritage of the Turkish nation and to her values, the author emphasizes the characteristics of Turkish nationalism as conceived by Atatürk. This nationalism rejects all kind of racism, totalitarianism or aggression. Turkish nationalism is inseparable from the rest of the Kemalist principles and should be interpreted in reference to them. This nationalism is incompatible with personal or class dictatorship; national sovereignty and faith in democracy are its essential requirements. It denounces religious discrimination and class struggle. It tries to avoid war and aggression in international relations. The author underlines the link between Atatürk's concept of nationalism and the concept of "homeland". He reaches the conclusion that this type of nationalism contributes not only to the development and modernization of Turkey, but also to world peace.

